

AZ IZMÉNYI SZÉKELY NÉPI EGYÜTTES HARMINC ÉVES TÖRTÉNETE

Írta: Csizsér Ambrusné

BEVEZETÉS

A bukovinai székelység kultúrája sajátos területet jelent a magyarországi néprajztudományban. Erről a népcsoportról az 1770-es évek végétől beszélhetünk 1941-ig etnikai és nyelvi szigetként éltek Bukovinában, román, német és rutén népekkel körülvéve. Bácskában, majd inkább Magyarországra való betelepülésük után ez az elszigetelődés megszűnt. A bukovinai székelyek új történelmi, gazdasági, kulturális körülmények közé kerültek, így hagyományos kultúrájuk ennek megfelelően változásnak indult. Erre hívta fel a figyelmet Ortutay Gyula akadémiai székfoglalójában 1947-ben: *„Tisztelettel javaslom tehát a Magyarságtudományi Intézetek Igazgatóságának, hogy komoly kutatókból szervezzen egy kutató bizottságot. E kutató csoportnak kettős feladata lenne: elsősorban a hazatelepített bukovinai csángóság népi műveltségállományát jelen helyzetében felgyűjteni, hogy ezzel még a változás, kiegyenlítődés etnikai folyamata előtt rögzítsük ezt az értékes művelődési formát. A második feladat az lenne, hogy éppen a bekövetkezendő etnikai kiegyenlítődés, változás folyamatát figyelje és annak jelenségeit, esetleg törvényszerű formáit állandóan figyelemmel kísérje és örökítse meg. Azt hiszem ezt utóbbi munka a modern néprajzi kutatásnak (nyelvi és egyéb) eredményekkel szolgálna.”*¹

Ortutay Gyula elképzelése óta sok könyv, tanulmány, dolgozat született. Ide kapcsolódik az én munkám is, mely a székelyek népszokásait és azok színpadra állítását tartalmazza.

A bukovinai falvak közül az andrásfalviak szokásrendjével ismertetem meg olvasóimat, egyrészt mert szüleim is andrásfalviak, másrészt mert az izményi Székely Népi Együttes vezetőjeként az ottani, akkori szokásokat örökítjük meg.

A BUKOVINAI SZÉKELYEK RÖVID TÖRTÉNETE

*„Nincs Magyarországnak meg egy olyan etnikailag zárt és viszonylag egységes csoportja, amelyet önként, vagy erőszakkal annyiszor telepítettek volna, mint őket.”*²

Ahhoz, hogy a bukovinai székelyek népszokásaival megismerkedhessünk, tudnunk kell a történelmüket is. Ha nem ismernénk, joggal vádolhatna bárki, hogy elfogult vagyok velük szembe a leírtak alapján, és túldramatizáltam a történeteket.

*„Mária Terézia 1763-ban elrendelte a székelyföldön a határőrség felállítását. Székelyföld szorosait, hágóit a császári tábornokok meg akarják erősíteni. Ezt úgy valósítják meg, hogy azok a katonák, akiknek a szorosok és hágók védelmét kell ellátniuk, lehetőleg ne kerüljenek pénzbe a bécsi kincstárnak. A védelmet biztosító hadsereget a székely fiatalokból akarták megszervezni. 1762-ben Buccow tábornok, Erdély katonai parancsnoka utasítást kapott, hogy szervezzen határőrséget az egész Keleti-Kárpátok vidékén. Ezáltal Erdély katonai és polgári kormányzása a magyargyűlölő Buccow kezébe került. A sorozó bizottság elől a férfiak a havasi szállásokra menekültek.”*³

„Siskovics katonáival összeteretlette a sorozáson meg nem jelent székelyek feleségeit, gyermekeit és csikorgó, vad hidegben, övig érő hóban a havasokba kergette őket azzal a paranccsal, hogy amíg a férfiakat nem hozzák sorozásra, ne merészeljenek a falvakba visszatérni.”⁴

Arra számított, hogy ezzel a szörnyű módszerrel megtöri a népet. A bujdosók tömegesen mentek a havasokból Mádéfalvára, hogy a kérvényezés (ne vigyék őket katonának) részletkérdéseit megbeszéljék. Egyszer, éjfél után az első kakasszóra megszólaltak az ágyúk, s Mádéfalvát lövetni kezdte Buccow azzal a kifogással, hogy ott lázadók vannak.

„Borzalmas gyalázatos volt az a lovas roham. Asszonyokon, gyerekeken is keresztül gázolt. S mire derengeni kezdett a Kárpátok felett, több mint kétszáz hulla hevert Mádéfalva utcáin a letaposott hóban, s közel ennyien eltűntek az Olt jege alatt. Azok, akik a befagyott folyón keresztül szerették volna elérni a közeli erdőt. Reggelre csend lett. A temető csendje terpeszkedett a meggyalázott Mádéfalvára.”⁵

„Rengeteg sokan meghóttak, akik menekültek a hideg, fagyos éjszakában sokan megfagytak. Így átmenekültek Móduvába, ahol földet is kaptak.”⁶

„Az 1774. évi osztrák-török békekötés értelmében Moldva egy része osztrák uralom alá került, így a Kárpátok keleti lábánál elterülő Bukovina is, amely akkoriban szinte teljesen lakatlan volt. Az osztrák megszálló hatóság megbízta Mártonffy Mór csíki minorita szerzetest, hogy toborozzon telepeseket a Moldvába menekült székelyek közül. Az ő biztatására 1776-ban mintegy száz moldvai székely családotul áttelepült Bukovinába, ahol megalapították Fogadjisten és Istensegíts falvát. II. József császár bukovinai látogatása után újult erővel folytatódott Bukovina benépesítése, aminek lelkes híve volt Hadik András gróf, a bécsi haditanács elnöke. A telepéseknek ingyen házhelyet, szántót, házépítéshez előleget ígértek. Az újabb telepések három falut alapítottak: Hadikfalvát, Józseffalvát és végül 1786-ban Andrásfalvát.”⁷

E községek lakossága a megszokottnál jobb környezetben igen gyorsan megsokszorozódott. Másfél évszázad alatt Hadikfalva népessége tízszeresére, Andrásfalváé pedig hússzorosára növekedett. *„Az örvendetesen szép számszerű adatokon túl más dicsérendő érdemei is vannak ennek a népnek, s ezek között az érdemek között is a legnagyobb az, hogy közel kétszáz esztendeig töretlen tisztaságban megőrizte magyarságát.”⁸*

Az öt székely falu nem lett hűtlen sem anyanyelvéhez, sem népszokásaihoz, megőrizte népiességét, mentette és hűségesen átadta generációról generációra. A százötven évet meghaladó idő alatt megszokják, megszeretik, de magukénak soha sem vallják Bukovinát. 1918-ban Bukovinát a királyi Romániához csatolták.

„A második világháború előestéjén a magyarsághoz szívósan ragaszkodó bukovinai székelység körében napról-napra erősödött a vágy, hogy visszakerüljön Magyarországra. A háború előszelét érezve egyre bizonytalanabbnak vélték sorsukat, de nyugtalanította őket az első világháború emléke is. Az 1914–18-as háború ugyanis nagy megpróbáltatást jelentett a bukovinai öt magyar községnek. Andrásfalvát németek tartották megszállva, Józseffalva és Fogadjisten az oroszok kezén volt. Hadikfalva és Istensegíts pedig öt hónapra két front közé szorult.”⁹

1940-ben Magyarországon is foglalkoztak már azzal a kérdéssel, hogy a bukovinai székelyeket hazatelepítsék. Teleki Pál miniszterelnök már előkészületeket folytatott az öt község hazatelepítésére, de minden másként történt. Teleki Pál miniszterelnök öngyilkos lett. A magyar hadsereg a németekkel együtt megtámadta Jugoszláviát.

„Magyarországhoz csatolták Bácskát, és az új miniszterelnök – Bárdossy László – elrendelte a bukovinai székelyek azonnali hazatelepítését ...Bácskába vitték őket az eltávozott, vagy elűzött szerbek helyére.

Hazatért magyar testvéreink!

Kétszáz év után hazavezérelt benneteket a magyarok csillaga, s mi szilárdan hisszük, hogy maradéktalan magyarságotok a testvériség ősi kötelekeiben felfrissül, megerősödik és gyökeret ver az áldott termőföld és a szabad otthon áldásaitól.

Itt élnetek és halnotok kell!”¹⁰

A székelyeket a plakátokon ezzel a szöveggel köszöntötték. A köszöntés szívélyesnek tűnt, de rettegésben éltek itt az emberek. Bár próbáltak beilleszkedni, a földeken dolgoztak, a házakat is takarosán rendbe tették. Egyik napról a másikra ismét felszólították az embereket a menekülésre.

„Azt mondták, hogy mindenki szedelőzködjék, és két órán belül hagyja el a falut. Azt se tudtuk, mit pakoljunk hirtelen. Én a gyermekeket, s gúnyákat pakoltam, Ambarus befogta a lovakat, s rendezte az állatokat. Ráadásul én meg éppen akkor terhes voltam, s bármelyik percben lebetegedhettem.”¹¹

Végülis őseimet a Dunántúlon telepítették le.

A bukovinai székelyek népi kultúrájának kutatását legutóbb Andrásfalvy Bertalan foglalta össze kitűnő tanulmányaiban: „A bukovinai népsziget, elszakadva a magyar nyelvterület nagyobb, összefüggő tömbjének szellemi vérkeringésétől, idegen környezetben szívósan megőrzött néphagyománya méltán keltette fel a néprajztudomány fokozott érdeklődését. Kodály Zoltán 1941-ben járta végig a bukovinai falvakat. Az itt feljegyzett népdalokat gyűjteménye legértékesebb részének tartotta, amit az is bizonyít, hogy híres daljátékában, a Székelyfonóban feldolgozott dallamok nagy része innen származik. Ortutay Gyula a hazatelepítés hírére 1940 novemberében, majd 1941 májusában, a Magyarság Tudományi Intézet igazgatóságának benyújtott memorandumában ismételtelen felhívja a figyelmet arra, hogy ezzel... a magyar néprajztudománynak részint alkalma lenne a csángókkal szembeni mulasztásait pótolni, részint eddig elképzelhetetlen kutatási lehetőségek nyílnak számunkra a néprajz legértékesebb területein. Ugyanis a bukovinai magyarság hazatelepítése egyedülálló alkalmat ad a magyar néprajz tudományának olyan megfigyelésekre, amelyekre eddig nem adódott, s ezután is aligha adódik mód. Nemcsak a bukovinai magyarság külön fejlődött népi műveltségét rögzítheti meg a kutatás, hanem éveken keresztül végezendő megfigyelésekkel olyan általánosabb etnológiai törvényszerűségeket is kutathat, mint az etnikai csoportok találkozása, hatásvétele, kiegyenlítődése, hatássugárzás...”

Visszatekintve az azóta eltelt évekre, megállapíthatjuk, hogy a tervnek csak az első része valósulhatott meg. A magyar néprajz elsősorban a bukovinai székelység műveltségállományának, hagyományos, telepítés előtti állapotának felgyűjtésére összpontosította erejét.

Szervezett gyűjtőcsoportok munkája csak rövid ideig tartott. A Néprajztudományi Intézet felszámolásával ennek vége szakadt. Az egyes szakterületek kutatói ezután többnyire egyedül, a maguk érdeklődése és elgondolása szerint gyűjtöttek és dolgozták fel adataikat. Az így összegyűjtött néprajzi anyag hatalmasnak nevezhető, különösen a népzene, népmese, néphit, népszokások és táncaik tekintetében.

NÉHÁNY GONDOLAT IZMÉNY LAKOSSÁGÁRÓL

Izmény – Tolna megye déli részén, Baranya megye szomszédságában – a Völgységben helyezkedik el. Már jóval a honfoglalás előtt lakott terület volt. Az első régészeti ásatást Wosinszky Mór, a szekszárdi múzeum alapítója végezte.

A falut 1712-ben telepítették be evangélikus német családok, magyarul kevesen beszéltek. Keményen dolgoztak virágzó gazdaságot teremtettek maguknak. 1945 tavaszán a nemzetközi egyezmények alapján megkezdődött a lakosok kitelepítése. Ezt igen meggyorsította a székelyek betelepítésének szükségessége.

A székelyek – a több hónapos vándorlás után – ismét házhoz, földhöz jutottak, azonban az ideiglenesség érzése, az állandó készenlét az újabb vándorlásra sokakban évekig megmaradt. Valamelyest oldódott a feszültség a székelyek és a németek között, amikor néhány felvidéki családot is beköltöztettek a faluba. 1945 áprilisában és májusában 106 székely család érkezett. 2000-ben a falu lakosságának létszáma 560 fő volt. A vegyes házasság során olyan nagy az összeolvadás, hogy számszerű meghatározást nem is lehet tenni. A település általános iskolájába 50–60 tanuló jár. Vegyes-csoportos óvoda is működik 25–30 fővel.

A SZÉKELY NÉPI EGYÜTTES

1971–1972

Ebből a kis községből alapítottuk meg 1971-ben az izményi Székely Népi Együttest. A helyi Gábor Áron Mezőgazdasági Termelőszövetkezet megalakulásának tizedik évfordulója alkalmából a vezetőség felkérte a helyi pedagógusokat, szervezzenek ünnepi műsort. Ez alkalomból székely népdalokat és a székely „hétfélés” táncot mutatták be. A rendezvény nagyon jól sikerült és a szereplők egy része úgy döntött, hogy megszervezik a hagyományörző népi együttest.

Az alapító tagok: Fábián Ferenc, Latosincszki Andrásné született Palkó Emma, Herczeg Antal, Herczeg Antalné született Drávai Ágnes, Nagy Ferenc, Nagy Ferencné született Herczeg Emma, Sebestyén Antal, Sebestyén Ambrusné született Herczeg Rozália, Szűcs Jánosné született Jakab Borbála, László Táduszné született Katona Erzsébet, Sebestyén Lajos, Sebestyén Lajosné született László Erzsébet.

Idős székely embereket hívtunk meg a közös éneklésre és táncpróbákra. A böltehemezés már ismert volt, mert 1947-ben játszották a falunkban házról-házra járva. Kasler László és Juhász Imre tanította be öt-tíz évenként a fiatalokkal, hogy ne merüljön feledésbe.

1973

1973-ban újra felelevenítettük ezt az ősi játékot, a faluban nagy örömmel fogadták. December 25-én a nagymise után elindult a betlehemes játék bemutatása. Elsőként a paphoz mentek játszani, majd a bíró lakására és a jegyző házához. Őutánuk következett a falu többi lakosa. A *Betlehemes* játék leírását még Bukovinából hozták magukkal őseink, kéziratos formában. Szűz Mária és Szent József szállást keres Betlehemben. A király szállást ad nekik a városon kívüli istállóban. Ezt követi Jézus születése, az angyal megjelenése, a három napkeleti bölc s imája. Őket jelképezik a pásztorok, vagy csobánok. Ez a népszokás Sebestyén Ádám *A Bukovinai andrásfalvi székelyek élete és története Mádfalvától napjainkig* című könyvében jelent meg. A színpadra elkészített forgatókönyvét használta fel az Izményi Székely Népi Együttes is.

A csoport ettől az évtől szervezett formában működött. Rendszeres próbákat tartottunk a könyvtárban. Fenntartóink, támogatóink viszont nem voltak.

1974

Ebben az évben a csoport létszáma negyvennyolc fő volt. Minden korosztály képviseltette magát. A környező településekre kaptunk meghívásokat. Első fellépésünk a Hagyományörző Együttesek Országos Találkozóján, a Pécsváradi Leányvásáron székely népdalokból és a hétfélés táncból állt. A zsűri elnöke Vásárhelyi László a következőket mondta: „A székelyeknek van egy nagyon szép páros táncuk, a *silladri*, azt kellene felkutatni és megtanulni.”

Erre az indíttatásra kerestem keresni, hogy a faluban ki az, aki tudja ezt a táncot. Így találtam Drávai Pálra, aki Bukovinában egy lakodalmos zenekar dobosa volt. Pali bácsi és László Tádiuszné (Erzsi néni) mutatták be a silladri tánc lépéseit. A fiatalok tőlük tanulták el.

Egy alkalommal az egyik fiatal táncosnak feltűnt, hogy Pali Bácsi már megint más lépést mutat be és másként táncol, majd így szólt: „*Pali bá, kend mindig más lépést mutat, másként táncolunk, most melyiket tanuljuk meg, melyik a jó?*”

Az öreg rafináltan vigyorgott, majd így szólt: „*Fiam! Nekem van vagy három zsákra való a fejembe, hogy melyiket járom, az attól függ, hogy melyen kedvem van.*”

Ezzel utat mutatott a csoportnak az improvizáció felé a kötött tánclépésekből (hétfélésből). A falunkban egy kiváló prímást is felfedeztünk, aki ismerte és játszotta a verbunkos és a silladri dallamát. Őt László Lászlónak hívják. Ezeket mesélte a verbunkról és a silladriról: „*A lakodalmakban, keresztelőkben és a bálokban a hétfélést táncolták. A verbunkost csak a szünetekben jól táncoló férfi járta. Amikor fehérnépet hívott mga mellé, akkor a silladri tánc került elő. Ilyenkor egy-két zenész húzta csak, a többi vendég néző volt.*”

1975

A VI. Kecskeméti Népzenei Találkozón a csoport nagy sikerrel bemutatta a verbunk és a silladri táncokból összeállított koreográfiát. A csoport nagy lehetőség előtt állt, hisz újabb és újabb felkérések érkeztek az ország minden tájáról. Baráti kapcsolatok kezdtek kibontakozni (például az érdi és a kétyi székely asszonykórossal, ami még a mai napig is tart), és egyre több tájegység kultúráját ismertük meg ezen a népzenei találkozón.

Sütő András Kis ember születik című tévéfilmjében a csoport közreműködött a Bötlehemes népszokással. A felkérést nagy örömmel fogadtuk. A filmben való közreműködés nagy kíváncsiságot váltott ki mindenkiből. Őt napig tartott a felvétel és ez idő alatt betekintést nyerhettünk a stúdió életébe. A lelkesedést tovább fokozta az, hogy több színésszel együtt dolgozhattunk és megismerkedhettünk (például Szemes Mari, Horváth Sándor vagy Szirtes Ádám). Az egyik szereplő, Fábián Ferenc azt mondta: „*Nem is gondoltam volna, hogy a színészek is így rádolgoznak a kenyerükért.*” Voltak köztünk olyan csoporttagok, akik még nem jártak Budapesten. Egy belvárosi séta közben Fábián Ambrus bácsi megállt és csodálkozva mondta: „*Szép a fővárosunk, melyen jó, hogy eljutottunk ide! Van értelme a munkánknak.*” Egy másik pillanatban már a munkára gondolt (mert szorgalmas, dolgos ember volt), és aggódva jegyezte meg: „*Ha ennyi ember van az úton, akkor ki dógózik?*”

1976

Mezőtúron a falusi színjátszócsoporthoz országos minősítésén arany fokozatot nyertünk a bötlehemes népszokással.

Ebben az évben már ötvenkettő tagú volt a csoportunk, a fellépéseink száma huszonkettő. A tagoknak nagy gondot okozott a népviseleti ruha beszerzése, mivel a menekülés alatt elszakadt, elhagyták. Az ellentmondások szerint volt olyan eset, hogy egy-két ruhadarabot el is adtak, hogy ennivalóhoz juthassanak. A megmaradt textil ruhaneműket a „Rákosi rendszerben” a beszolgáltatás fejében el is vitték (például ágyneműt, huzatot, festékest, törölközőt). Édesanyám, hogy megmentse értékes ruháit, a trágyadombba ásta el a végrehajtók elől.

Több esetben a népviseleti ruhából modern ruhát készítettek, így nem sok eredeti viselet maradt. A szereplők elkezdték készíteni az utánpótlást, sok hímzésminta került elő. Sebestyén Ferencné sz. Csiszér Borbála és Sebestyén Andrásné sz. Erős Éva női ingeket hímezték Szűcs Jánosné sz. Jakab

Borbála szoknyákat, mellényeket készített. A férfi öltözetet Molnár Ágoston kakasdi férfi szabó varrta meg az együttes számára.

Ebben az évben már részt vehettünk a Tamásiban megrendezett népviseleti ruhabemutatón, ahonnan az első díjat hoztuk el.

A gyűjtő munkát tovább folytattuk, így karácsonyra betanultuk a *Leányok megéneklése* népszokást, és házról-házra járva elő is adtuk.

Adventtől Vízkereszt napjáig (január 6-áig) tilos volt a nyilvános mulatozás. Ezért a fiatalok így próbáltak mulatni: a legények korcsoportok szerint kisebb csapatokba verődtek, felkeresték a leányos házakat és megénekeltek. A nagy legények az idősebb leányokat, a suhancok a fiatalabb leányokat keresték fel. A megénekelte leányok is tovább mentek velük, de csak két-három házba mehettek be. Az öregek szerint nagy megtiszteltetés volt a szülőkre nézve, ha a házukat felkeresték és megénekeltek. Ez annak a jele volt, hogy nem nézték le. Azt, akit nem kerestek fel az énekesek, lenézett leány volt. Az énekesek kiválasztottak maguk közül két legényt, azok huszárnak öltöztek. Ezek a legények általában a házigazda lánynak udvarlói, vagy udvarolni akarói voltak. A huszároknak öltözött legények humoros, tréfás verseket mondtak, ettek, ittak és még egy kicsit táncra is perdültek. Kiválasztottak még egy könyvest (egy jó hangú énekest), ő vezette az éneket, egy lámpásost, aki világított, hogy ne botorkázzanak a sötétben. A legények közül megbíztak valakit, aki összegyűjtötte az ételt, italt, amit a háziak ajándékoztak a fiataloknak; őt szamarasnak nevezték. Volt még két zsidó, ezek a szereplés végén, amikor az énekesek megkezdték már a kivonulást, bevasalták az estrofot.

A leányok megéneklését Vízkeresztkor ingyen tánc követte. Minden leány, akit megénekeltek, meg kellett jelenjen a bálban. Amit összegyűjtöttek (pálinka, kalács, kolbász), azt itt fogyasztották el közösen. Természetesen a szülők is jelen voltak. A Pécsi Körzet Stúdió tévéfelvételt készített e népszokásról. Még ebben az évben a „Füle Lajos” különdíjat is elnyertük a Pécsváradi Leányvásárban.

1977

Egy újabb népszokást dolgoztunk fel, a *Fonót*. A gyapjú, a kender felhasználásával a nők saját kezűleg állították elő az öltözködésükhöz szükséges és házi textíliákat. A szép, szedett ingeknek, rokolyáknak, kötényeknek valót, az asztal vagy az ágy, illetve a faliszőnyegeket „festékeseket” az ügyes kezű asszonyok és leányok készítették. Színükben és mintázatukban a régi hagyományok szerint. A hosszú téli estéket a guzsalyasok töltötték ki. Itt szokta a fiatalság az időt mulatni, a kedélyest a hasznossal, a mulatozást a munkával összekapcsolni. A fiatalság felváltva sereglett össze a leányos házaknál. Minden este más-más házhoz ment egy-egy korosztály. A leányok az estét fonással, horgolással vagy gyapjúsodrással töltötték. Fonás közben búzát és kukoricát főztek (cukorrépával ízesítették), ezzel kínálták a vendégeket. A férfisereg semmi hasznosat nem tett. Legfeljebb a leesett orsókat leste, s a leányok meséjét, énekeit hallgatta. Egy-egy muzsikust is vittek magukkal, szelíden táncra perdültek, nehogy meghallják a faluban. Ez a mulatozás körülbelül éjfélig tartott. Különböző játékokat játszottak. Például:

- Kútba estem. Hány méterre? Öt-hat, vagy ahányat mondtak, annyi csókot kellett adniuk egymásnak.

- Tányérborogatás. Három tányér alá elhelyeztek egy szalagot, egy kicsiruvát és egy főkötőt. A leány odament, egy tányért felemelt, megtudta, mi történik vele ebben az évben. Ha szalag van a tányér alatt, továbbra is leány marad, ha kicsiruva van a tányér alatt, megese a leány. Ha főkötő van a tányér alatt, akkor férjhez megy.

Amikor a leány hazament, az édesanyja ellenőrizte, hány orsó lett tele, mennyit kötött vagy horgolt. Megszidta vagy megdicsérte. Ha meghallotta a falubeliektől, hogy nem jól viselkedett, büntetésül egy-két este nem mehetett a guzsalyba.

Ezt a népszokást színpadon bemutattuk a Pécsváradi Leányvásáron. A zsűri úgy döntött, hogy *arany* minősítést érdemlünk. Ezzel a harmadik aranyminősítésű oklevél gazdájává váltunk.

Május 25-26-án a meghirdetett „Röpülj páva” országos vetélkedő elődöntőjén vettünk részt, tovább is jutottunk. Az előadott műsorszámaink a Bötlehemezés, a Leányok megéneklése, verbunkos, silladri és csárdás volt.

1978

A Magyar Televízió által meghirdetett országos népművészeti vetélkedő területi döntőjén a csoportunk továbbjutott. Ez a siker nagy fordulatot hozott nemcsak a csoport, hanem minden székely ember életében is. A székelyekről alkotott vélemények és az etnikai hovatartozásukról téves információk éltek egyes nem székely embereknél. A döntőbe a Baranyában élő csángó magyarok és a Tolnában élő székely magyarok mutathatták be a népi örökségüket. A versenyprogramunkat Szabadi Mihály népművelő szerkesztette, mely két részből állt:

Színpadi népszokás (leányok megéneklése, népdalok, népmesék), továbbá helyszíni tévéfelvétel a lakodalmas népszokásról, és az átélt bácskai menekülésről. Ez utóbbi nagyon nehéz feladatot adott, mert akkor szörnyű eseményeket éltek át. Amikor közöltem a csoporttagokkal a kért feladatot, hosszú csend után az emberi szemek tele lettek könnyel. András József felállt és a következőket mondta: *„Meg kell mutatni, hogy min mentünk keresztül, és még most is talpon vagyunk. Csak a szünek lesz nagyon nehéz ezt újra átélni.”* Fábíán Ferenc, Herceg Antal, László Tádus, Dávid József és András József elkészítették a „menekülős sátoros szekereket”. A falu apraja és nagyja összefogott. A csoporton kívül Tolna megyében élő több székely ember is be lett vonva a szereplésbe, például Nyisztor Bertalanné, Fábíán Éva, Szánya Ella énekesek, Fábíán Ágostoné, Mátyás Rózsika mesemondók, Darabos Ambrus, Sebestyén Ferenc táncosok és még sokan mások.

Ebben az évben a nívós szereplésünkön kívül részt vettünk például a Hagyományörző Együttesek Országos Találkozóján Pécsváradon, a Duna-menti Folklór Fesztiválon Baján, a Szekszárdi Szüreti Napokon.

1979

A „Röpülj páva” vetélkedő győzteseiként az egész országban ismertté váltunk. Számtalan meghívást kaptunk, többek között Budapestre, Szombathelyre, Keszthelyre, Szegedre, Debrecenbe. A csoport tagjait ösztönözte a sok siker, lelkesen jártak a próbákra és a gyűjtőmunkákban is kivették részüket.

1980

Az 1978-as vetélkedőben a lakodalmas népszokás egy része is felvételre került. Ezzel kapcsolatban sok népi ismerete került elő, mely ötletet adott egy újabb hagyomány felelevenítésére és színpadi bemutatására. A műsor szerkesztésében segítséget kaptunk Szabadi Mihály koreográfustól.

A *Lakodalmas* népszokásról az adatközlők az alábbiakat mesélték el: Andrásfalván a házasságot, bárhogyan is jött létre – szerelemből vagy szerzésből – igen komolyan veszik. Az igazi nagy lakodalmat szegénynél, gazdagnál egyaránt leánykérés előzte meg. A módosabbaknál igen ritkán a leánykérők fogadására felkészültek, sütöttek, főztek. Ezt főleg akkor tették, ha más faluból érkeztek a kérők. Az öregek elmondása szerint semmi nagy rend nem volt, ami azt jelenti, hogy nem készítettek semmit a leánykérők számára. A legényes háznál a vőlegényjelölt készülődött, várta már, hogy beesteledjen. Naplemente után megjelent a leányos háznál az általa meghívottakkal. A legény kinn maradt, a többiek bementek a házba. Ha a leány igent mondott a leánykérésre, akkor kiküldték, hogy keresse meg a párját. A leánykérésnél a gyűrűváltás nem volt szokás. Helyette ez alkalommal a legény szép fejkendőjét vitt a menyasszonyának, a menyasszony pedig gyolcsinggel ajándékozta meg vőlegényét.

A leánykérés után, amely legtöbb esetben szombat este történt, a jegyesek vasárnap reggel a kihirdetés végett beiratkoztak a papnál. A pap három vasárnapon át kihirdette az ifjú pár lakodalmanak idejét. A lakodalmi hívogatás igen sajátos módon történt. Ha kihirdették a jegyeseket harmadszor is, akkor a templomkertben a mise végén összegyűltek az emberek és tudtukra adták, hogy ki az, aki a jövő héten hivatalos lesz a lakodalomba. A fiatal párnak beleszólási joga nem volt.

A székelyeknél nem volt szokás az, hogy házról-házra jártak és hívogatták az embereket a lakodalomba, ez csak a hatvanas évektől terjedt el. Az esküvő előestéjén tartották az úgynevezett siratóestét. Ezt azért nevezték így, mert a menyasszonynak kötelessége volt leányságát elsiratni.

A siratóestén sokféle szép dalt énekeltek és emellett fő feladatuk volt a ládapakolás. A tulipános ládába szép sorba belepakolták a menyasszony staffrungját.

A lakodalom napján, ha nagy lakodalom volt, úgy az esküvőt 13 és 15 óra között tartották. Azt, hogy milyen színű ruhában jelent meg a menyasszony, egy-két tényező befolyásolta. Ha a menyasszonyt a vőlegény úgy szöktette meg, akkor sötét színű ruhát vehetett csak magára, például sötétzöld vagy barna teveszőr rokolyát. Ha nagy templomi esküvőt tartottak, (leánykérés előzte meg), akkor világos színbe öltöztették a menyasszonyt, bordó, piros, vagy rózsaszín teveszőr rokolyába. A menyasszony öltöztetésében segítettek a keresztanyák, és a leánybarátnők.

Ha együtt voltak a szülők, rokonok, testvérek, akkor a lakodalmas gazda elmondta búcsúztatóját. A búcsúztatás megtörténte és az elbúcsúzás során mindkét lakodalmas ház népe a vőlegénnyel, illetve a menyasszonnyal elindult a templomba. Ha valamelyik fél előbb ért a templom elé, az ott bevárta a másikat. Így tehát a vőlegény és a menyasszony csak a templom előtt találkoztak, ott kezet fogtak egymással, úgy mentek az oltár elé.

Az esküvő után az ifjú pár elindult a vőlegényes ház felé, a lány rokonsága pedig a menyasszonyos ház felé. Ezután kezdődhetett a lakoma és a mulatozás.

1980-ban a SZÖVOSZ (Szövetkezetek Országos Szövetsége) által meghirdetett Hagyományőrző együttesek Néptánc találkozóján bemutattuk a lakodalmas népszokást és arany fokozatú minősítést hoztunk el.

A székely népdalokat is folyamatosan gyűjtöttem, szebbnél szebb dallamanyagok kerültek elő. A dalok megtanulása könnyen ment, mert az adatközlőkkel együtt énekelhettünk. Nagy volt a lelkesedés, így beneveztünk a Hagyományőrző Együttesek Országos Népdalversenyére. Ekkor ért a meglepetés. Felkértek bennünket egy rádiófelvételre. A felkészülésben nagy segítséget kaptunk Olsvai Imre népzene kutatótól. Ebben az évben is sok vendégszereplésünk volt. Például a tápéi búcsú, Veresegyháza, Györe, Szekszárd, Szeged.

Hét év után ismét felelevenítettük a bötlehemes játékot. Az idősebb szereplők segítségével sikerült a fiataloknak elsajátítani a szerepeket. Herczeg Antal, a fekete csobány így nyilatkozott: „...nem elég az, hogy a szöveget könyvből megtanulják, a mozgást is látniuk kell, a kiejtéseket pedig hallaniuk.” A tizennyolc-húsz év körüli fiatalok tanulták, gyakorolták és ez év karácsonyán már házról-házra járva be is mutatták.

László László népzene szünk megkapta a Népművészek Mestere kitüntetését. Laci bácsiról fontos tudni, hogy soha nem tanulta és énem ismeri a kottát, csak hallás után zenél. Mivel a csoportunknak még ekkor sem volt támogatója, Laci bácsi kevés tiszteletdíját úgy tudtuk kifizetni, hogy a klubkönyvtár fenntartási költségeiből csíptünk ki más címen.

A zenekarunk három taggal bővült: Szabó László, Kovács Gábor és Kovács Géza, akik elismert zenészekké váltak.

Búcsút kellett vennünk Drávai Pali bácsitól. Bár örökre nem veszítettük el, mert videofilmen megörökítettük tánclépéseit. Egy aktív pedagógus, Nemes Lászlóné (Marika néni) segítségével megalakult az első gyermekcsoportunk is huszonhárom fővel, mely a nagy csoport utánpótlásaként jött létre.

Gyermek népszokásként felelevenítettük a majdnem feledésbe merülő kisgyermek karácsonyi éneklését. Szenteste, a nagymise előtt a gyerekek házról-házra jártak, s a kis Jézuska születéséről énekeltek. Az énekszó után a házba hívták őket, és dióval, almával, kaláccsal jutalmazták meg jókívánásaikat.

1981

Ebben az évben a felnőtt csoport létszáma negyven fő, a gyermekcsoporté huszonkét fő, huszonhat ellépésünk volt. Főbb színterei: Hollókő, az Idegenforgalmi Hivatal tévéfelvételt készített a Bőtlehemezésről. Emlékeink közt mindig megmarad az, hogy a szereplő fiúknak bajszot ragasztottak, hogy idősebbeknek tűnjenek. Természetesen a bajusz hol fönnyagadt, hol beszélgetés közben leesett, ez állandó nevetést váltott ki mindenkiből. Már az indulás is jól kezdődött, mert Hollókőre érve vettük észre, hogy egy bőrönd Izményben maradt, amiben a Szűz Mária jelmez volt. Figyelmeztettem a rendezőt, hogy mi történt, és ő erre így válaszolt: „- *No és hová kell menni a ruháért, csaknem a mennybe?*”

Jelentősebb fellépésünk volt még a Hagyományörző együttesek országos bemutatkozásán Budapesten, a Dunamenti Folklór Fesztiválon, a Zenei Világnapon, Debrecenben. A „Cimbalom története” című tévéfilmben közreműködtünk a Francia Televízió *Bartók Béla nyomán* című emlékműsort készített.

Földolgoztuk és színpadra állítottuk a *Keresztelős* népszokást. A családi élet legfontosabb eseménye a gyermekáldás. Minden család nagyon örül az újszülöttnak, még a legszegényebbek is. Isten ajándékának tekintették a gyermeket, s ahány jött mind elfogadták. Ahol nem volt gyermek, ott búsultak miatta és mindent elkövettek, hogy legyen. Szégyen volt a gyermektelenség. A gyermekágyas asszonyhoz a nagynénik, keresztszülők látogatóba mentek, radinát vittek.

A keresztelelen gyermeknek rózsafüzért tettek a feje alá, csuklójára érmecskét (Jézus vagy Mária képével) kötöttek. A gyermekágyas asszony ágyára nem volt szabad ráülni a látogatóknak, ha elmentek a ruhájukból vagy hajszálukból egy szálát kihúztak. Háromszor ráköptek, majd a kicsi gyermek felé dobták, nehogy rontást hagyjanak maguk után. „*Nem kell se teje, se álma.*” Mindezt a kiavatódásig csinálták. Hat hétig, míg az asszony ki nem avatódott nem volt szabad a kapun kilépnie. Ha látogatóba jöttek, s megcsodálták a kicsi gyermeket, megigézték, ilyenkor vizet vetettek.

A szegényebbek kisebb, a módosabbak nagyobb keresztelőt tartottak. Változó volt a komák száma, de a keresztelőbe édestestvért nem hívhattak, sőt a szülők is csak a papi keresztelőt nézhették végig. A keresztszülőket az édesapa hívta meg, komának a legjobb, legkedvesebb barátot hívták. Nem csak az számított keresztszülőnek, aki a keresztvíz alá tartotta a gyermeket, hanem mindenki, aki részt vett a keresztelőn.

A keresztszülők ajándékba kolozsnát vittek. A szülők a keresztszülőket vendégül látták, és gyakran az emelkedett hangulatban még táncra is perdültek.

A csoport a közművelődésben végzett kiváló munkájáért „Szocialista Kultúráért” kitüntető jelvényt kapott megalakulásának tizedik évfordulója alkalmából. Elhunyt együttestagunk András József (1904–1981), aki a bötlehemezésben a beköszöntő gazda szerepét játszotta.

1982

Huszonhét fellépésünk volt az ország különböző rendezvényein. Például *Riporter kerestetik* című tévévetélkedőben közreműködtünk. A feldolgozott keresztelős népszokással részt vettünk a Szövetkezeti Fesztiválon és arany minősítést nyertünk el.

A szereplőknek nagy élményt jelentett a Gödöllői Népzenei találkozó. Itt a felnőtt- és a gyermekcsoport együtt lépett színpadra. A szakemberek nagyra értékelték azt, hogy több generáció is egyszerre táncol, sőt Csiszér Lajos – az akkor tizenkét éves legényke – a nyolcvanhat éves Rózsi nénival ropta a talpalávalót. Ez a közönségből nagy tapsolást váltott ki.

A gyermekcsoport benevezett a Csepü-Lapu-Gongyola tévévetélkedőbe és a harmadik helyezést érte el. Akkor az egész falu megmozdult a Röpülj pávához hasonlóan. A gyermek versenyzők mellett a szülők is részt vettek egy-egy versenyszámban. Tanúbizonyítást tett ismét kicsi falunk az összefogásról.

A Dunamenti Folklór Fesztiválon Szabadi Mihály koreográfus Tolna megyei csoportokkal közös műsort készített, a bogoyislói, a váraljai és az izményi csoport részvételével. A három csoport között igazi barátság alakult ki, és egymás sikereiért szurkoltunk. A közös élmények, az egymás kultúrájának megismerése, az emberek jó barátsága szoros kötelékké vált.

A csoport anyagi gondjaira már odafigyeltek egy újságcikk megjelenése után (megtalálható a mellékletben), így támogatást kaptunk a helyi Községi Tanács VB-től, a Tolna Megyei Tanács Művelődési Osztályától, a Gábor Áron Mezőgazdasági termelőszövetkezettől és bonyádi ÁFÉSZ-től.

1983

1983-ban a szereplési meghívásoknak nagyon örült és huszonhét alkalommal lépett színpadra a csoport. A Budapest Sportcsarnokban megrendezett Tavasz Fesztiválon is megjelentünk.

A gyermekcsoport szépen eltanulta a táncokat és így részt vehetett a Kaposváron megrendezett Dél-Magyarországi Gyermektánc Találkozón. Nemcsak a táncokat, hanem az énekeket is elsajátították.

A Magyar Rádió Zenei Osztálya felvételt készített a csoportunk tagjaival. Nyisztor Bertalannéval (86 éves), Antal Andrásnéval (45 éves), Csiszér Elvirával (14 éves) és Csiszér Annával (9 éves).

A sok szép magyarországi szereplés után először kaptunk külföldi meghívást a Balkáni Fesztiválra Jugoszláviába (Orchidba). Nagy izgalommal készültünk nemcsak a szereplésé miatt, hanem az idősök újra láthaták a bácskai részt, ahol éltek három éven keresztül (1941-1944-ig). Utazásunk során az idősök felkeresték házaikat és a fiataloknak sokat meséltek a rossz és a jó emlékeikről. Például Herczeg Antal így emlékezett: „1944-ben, amikor a szüleim menekültek, én három hónapos voltam és a nagy kapkodásban édesanyám az asztalon felejtett, mivel a hét másik testvéremre is oda kellett figyeljen. Mikor egy-két kilométert mentek, akkor vette észre, hogy engem nem hoztak magukkal. Visszaszaladt és ott az asztalon megtalált, a párnában aludtam.”

A szereplésünket meglepettette a Magyar Nagykövetség, Varga János, aki a műsor végén odajött a csoporthoz, megdicsért a szép szereplésért és a komoly helytállásért. A zuhogó esőben is végigtáncoltuk a több kilométeres menettáncot, bár ruháinkat féltettük, így is egy része áldozata lett az esővíznek.

A Magyar Televízió *Hét* című műsora közvetítette a karácsonyi népszokásainkat, majd a Budapesti Néprajzi Múzeum is fölkerült szereplésre.

A Hagyományörző együttesek Országos Találkozója Gödöllőn került megrendezésre, ide is eljutottunk.

1984

Ebben az évben a csoportnak tizenhat fellépése volt, ebből jelentősebb szereplések az alábbiak. Megrendeztük a vízkereszi bált, ami már majdnem feledésbe merült. Andrásfalvi Bertalan és Kallós Zoltán néprajzkutatók felvételt is készítettek róla.

Egy újabb népszokást dolgoztunk föl, a *Húshagyatit*, amit a Budapesti Tavasz Fesztiválon nagy sikerrel be is mutattunk. Mivel a húsvétot negyvennapos böjt előzi meg, a farsang végén még egyszer kimulatják magukat az emberek. Húshagyatkor három nap és három éjjel táncoltak. A húshagyati bál húshagyó vasárnap ebéd után kezdődött. Kedden éjfélkor megjelent a bíró, botjával megveregette a mestergerendát, és ezzel véget vetett a mulatozásnak.

A húshagyati táncban mindenki részt vehetett. A faluban külön az alszegieknél, s külön a felszegieknél is bált rendeztek a legények. Az alszegi nem mehetett a felszegi táncba, a felszegi leány nem mehetett az alszegi táncba, mert ha mégis elment, akkor lehamuzták, hamut szórtak a rokolyájára. Ez a legényekre nem vonatkozott, ők körbejárhatták a bált, sőt más faluba is mehettek.

A későn érkezők fogadásáról is gondoskodtak, amelyik legény elkésett a táncból, azt két markos legény (a rendezők) megfogták, felemelték és egy harmadik a zene ütemére egy bottal a fenekét náspángolta. A zenészek ilyenkor háromszor egymás után elhúzták a „kontremarsot”, a többiek pedig kórusban énekelték: „*Kontre, kontre mars, a likadra hars!*”

A három nap alatt minden táncra sort kerítettek. Egymás után táncolták a hagyományos táncaikat. Legkedvesebb táncaik a verbunkos, silladri, csárdás. A románoktól és a németektől eltanult táncokat is járták.

A farsangi jókedv egyre nőtt, ha a zenekar szünetet tartott, akkor a legények összefogódkodtak és a zenekar előtt félkörformába verbunkot táncoltak. A felfokozott hangulatban sokszor kurjongatni kezdtek. Ennek köszönhetjük, hogy néhány ritmust még napjainkban is ismernek:

„*Ne szorítsd a nyakamat,
ereszd el a hajamat!
Hujjujujuju!*”

Ebben az időszakban volt egy nagyon szép ősi népszokás. A lányok a fonó alatt elkészítették a rózsabingós bokkrétát. Az ügyes kezű leányok maguk készítették el, a kevésbé ügyesek megkérték a keresztanyjukat és azzal készítették el. Tánc közben a leány elkapja a legény kalapját és rátűzi a rózsabingós bokkrétáját. Ezzel mutatja, hogy tetszik a legény neki. Ha a legény visszalopta a kalapját, az nagy szégyen volt a leánynak – akkor a leány kivonult a bálból. Volt olyan eset is, hogy a leányt kitáncoltatta a legény a bálból. Vagy: a legény nem engedte meg, hogy a leány kitézze a bokkrétát, ez is szégyen volt a leány részére. Kedd éjfélkor megjelent a bíró: „*Lejárt a farsang, itt a nagyböjt, menjen mindenki haza!*”

A fiatalok csendesen hazavonultak. Ezután hathetes böjt következett, mindenféle vigalom szigorúan tilos volt. A húshagyati bál szokásai még az idősebb szereplők körében élt, ők készítették el a rózsabingós bokkrétát a legényeknek. A Szövetkezeti Fesztiválon erre a népszokásra is a zsűri arany minősítéssel értékelt a munkánkat.

A gyermekcsoportunk is sikert ért el, részt vettek a Csepü, lapu, gongyola országos tévévetélkedő döntőjén, ahol a második helyezett díját hozhatták el. Nagy volt az öröm a falunkban, mert *„Így a gyermekeink is bizonyítottak életrevalóságukról”*, mondták a tapasztalt öregeink.

1985

A Művelődési Minisztérium a csoport kiemelkedő munkájáért a „Kiváló Együttes” díjat adta át 1985-ben. A taglétszám harmincegy felnőtt és huszonhét gyermek.

Az országos hagyományörző rendezvényeken állandó szereplők voltunk. Például a Budapesti Tavasz Fesztiválon, Gödöllőn, Pécsváradon.

Nemzetközi fesztiválra meghívást kaptunk Lengyelországba, Zakopánéba. A szereplésben megmérettetés is volt, mivel díjazták a produkciókat. Mi a harmadik díjat, a bronz fokozatot hozhattuk el. A csoport harminc tagja a munka és a feladat mellett nagy-nagy élményben is részesült. Több ország néphagyományát, öltözékét is megismerhettük. A programunkban szerepelt az auswitzi zsidó koncentrációs tábor megtekintése. Az idősebb és a fiatalabb tagoknak egyaránt megdöbbentő látvány volt. Fábíán Ferenc (62 éves), aki az orosz fogságban két évet töltött, zokogó sírásra fakadt, a fiatalokhoz fordult és így szólt: *„Gyermekeim, kérjétek az Istent, hogy háborút ne érjétek, mert azt a szörnyűséget nem lehet elmondani. Örökké békességre törekedjétek!”*

1986

Huszonnégy fellépésünk volt, a létszám harmincegy felnőtt és huszonnyolc gyermek. A pécsvárad leányvásáron a Húshagyati népszokással elnyertük a Fülöp Ferenc különdíjat.

Az utánpótlás Csomán vendégszerepelt. A két település iskolája és a gyerekek között tartós kapcsolat alakult ki.

A bogyiszlói és a nagymányoki német hagyományörző csoport megalakulásának tizedik évfordulóját ünnepelte, csoportunk a meghívásuknak eleget tett. A sok közös szereplések a tagok között igaz barátságot szült.

A Magyar Televízió Pécsi Körzeti Stúdiója felvételt készített az „Aprószentekelés” karácsonyi népszokásról. A legények felkeresték a leányos házakat, veszővel megsuhogtatták és az alábbi verset mondták: *„Aprószentek Dávid, Dávid, Jó egészséggel viseld az új esztendő!”*

A látogatókat itallal és kaláccsal kínálták, a kicsi gyermekeket almával, dióval, cukorral ajándékozták meg. Ezzel egy újabb népszokást elevenítettünk föl.

A sok siker után örömmel ünnepeltük a megalakulásunk tizenötödik évfordulóját. Meghívott vendégeink voltak a baráti csoportok, fenntartók, patronálóink és a tevékenységünket segítő szakemberek. Az ünnepségről készült felvételek a Népújság december 24-ei számában jelent meg *„Varázsolt pillanatok”* címmel.

1987

1987-ben tizenöt fellépést tartunk nyilván, ezek közül említést érdemel a Budapesti Tavasz Fesztivál, a Duna-menti Folklór Fesztivál. Ekkor nagyon büszkék voltunk, hogy az idős táncosok mellett a kicsi gyerekek tökéletes utánpótlással táncoltak már.

Újabb meghívást kaptunk Lengyelországba, Varsóba. A csoport több tagjának ez volt az első külföldi útja. Bővebb ismereteket nemcsak a folklór nyújtott, hanem az országuk politikai és gazdasági élete is. Például titkos megfigyelők kísérték a csoportokat. Feltűnően éreztették – a többi csoporttal ellentétben a lengyel-magyar barátságot. Nagyon előzékenyek, kedvesek voltak velünk.

A folytonos gyűjtőmunka újabb népszokás feldolgozását eredményezte. A *Móduvázás*, ami igen szívhez szóló, legkedvesebb műsorszámunk lett.

A nincstelen, szegény székelyek tavasztól ősziig elszegődtek Moldvába, a bojárok földjére répakapálásra. Az emberek, asszonyok, fiatalok és gyermekek százai hagyták el kora tavasszal lakhelyüket.

Az elindulás, búcsúzkodás a családtól, rokonságtól és a falutól nagyon nehéz volt. A kemény munka, a kevés és silány étel megviselte őket. Nehéz szívvel indultak el minden alkalommal a 60-150 kilométeres útra. Ki hosszabb, ki rövidebb időt töltött ott. Az idegen környezetben megtanulták a más népek szokásait, táncait, de sajátjaikat hűen megőrizték. A román ünnepnapokat megtartották, ilyenkor nem kellett dolgozniuk, a mulatságokon is részt vehettek.

Munka közben is gyakran énekeltek. Hazaérkezésükre a faluban csiszlabált rendeztek. Külön várták azokat, akik Móduvából érkeztek, elmesélték, hogy hogy jártak, mi történt velük, mennyit fizettek a bojárok. De előfordult olyan eset is, amikor valaki nem bírta a nehéz munkát és meghalt.

László Táduszné (83 éves) a következőket mesélte: *„Ha valaki meghalt, ott idegen földön nem temették el, valahogy hazahozták. Emlékszek egy esetre, hogy Fábián Antal édesapja nem bírta a nehéz dógot, belehalt s nem vót pénz amivel hazahozassa, a halott édesapját a hátára vette, s kivitte a vasútra. S amikor szállt fel a vonatra, kérdezte a kalauz: Mi van ezzel az emberrel? Azt válaszolta, hogy rosszul van. A vonaton bétakarta, hogy ne lássák, s így hozta haza az édesapját, hogy itthon legyen eltemetve.”*

Az Országos Közművelődési Központ Módszertani Intézet nívódíjat adományozott csoportunknak az eddigi munkájáért.

1988

Az 1988-as év is szép és mozgalmas volt a csoport életében. Külföldi csoport fogadása, NSZK-ba utazás, tizenkilenc helyi szereplés, minősítés, újabb népszokás – a *Regutázás* – feldolgozása.

Mikor a legények megkapták a katonai behívót, a bevonulásuk előtti napon nagy búcsúzkodást tartottak. Végigvonultak énekszóval és tánccal a falun. Az idősebbek elmesélései szerint volt olyan, hogy 1926-ban Andrásfalván negyvenkét legény kapott behívót. Összeölelkezve, egy vonalban vonultak végig a falun, úgy búcsúztak el. Lehetett kicsi-nagy, szegény-gazdag, énekszóval mentek végig a falun. A legények a falu népeinek bemutatták legényes táncaikat. Még Bukovinában, e tánc közben döntötte el a bíró, hogy melyik legény vonulhatott be katonának. Mert az, aki a legényes táncot nem tudta végigtáncolni, az beteges volt. A leányok egy megbeszélt helyen gyülekeztek, hogy ők is elbúcsúzhassanak a legényektől. Akinek bevonuló szeretője volt a virágot tűzött a párja mellényére. Rövid verbunkot, silladrit táncoltak, majd énekelve tovább haladtak. Ilyenkor nagy mulatozás volt a faluban.

Ezzel a műsorszámmal a Szövetkezeti Fesztiválon arany minősítést szereztünk.

A belgiumi Zedelgem tánccsoporttal baráti kapcsolatot teremtettünk egy fesztiváli megismerkedés során. Az egész falu várta őket, mivel az első külföldi vendégcsoport fogadása volt. A csoporttagjainknál szállásoltuk el őket, így a barátság hamar kialakult és azóta is tart. Jönnek-mennek a levelek, csomagok és a látogatások.

Meghívást kaptunk NSZK-ba, az Elters és Lauterbach városában megrendezett fesztiválra. Sokan közülünk még nem jártak nyugati országban, így az indulás estéjéig egyre fokozódott az izgalom

mindenkiben. Kérdésként az fogalmazódott meg mindenkiten, hogy a kitelepített svábok hogyan fogadnak bennünket, székelyeket. A választ már a megérkezésünk pillanatában érezhettük, mert nagy szeretettel és odafigyeléssel bántak velünk.

1989

1989-ben a belgiumi Zedelgem „Volkskunstgroep” táncsoport látogatását viszonzottuk. Városuk hétszáz éves ünnepségére több külföldi csoportot hívtak. A francia Guerandeből a „Hengoum Brogwen Rán”, a holland Vorderből a „De Knupdeenkskes”, a dán Gudbjergből a „Folkedansere” nevű csoportokat. Az öt hagyományörző csoport megállapodott, hogy baráti kapcsolatot alakít ki.

A következő években ellátogattunk egymáshoz. Nagyon megható esemény történt ezen a találkozón. Egy belga és egy magyar táncos fiúkatonai behívót kapott. A két fiú fogadalmat tett – mivel az egyik a NATO hadsereg, a másik a szovjet hadsereg katonája – ha bármi történik, soha egymásra nem lőnek.

A gyermekcsoport a Magyar Televízió Három kívánság című műsorában szerepelt. A gyermekeknek nagy élményt nyújtott a főváros és a tévéstúdió látogatása.

A vendégszereplések mellett a népszokások gyűjtését sem hanyagoltuk el. A *Legényavatás* szokásait gyűjtöttük össze, állítottuk színpadra. Az adatközlők az alábbiakat mondták: *„Ha egy legény betöltötte a tizennegyedik-tizennyolcadik életévét, felnőtt bálba mehetett, de csak akkor, ha már tudta a legényes táncokat (verbunk, silladri, csárdás). Ha még nem tudta, és mégis elment, kikergették a bálból. A legényke addig leste, hol az ablakból, hol a sarokból, míg ő is meg nem tanulta a táncot. Kérte az öregebb legényeket, hadd mutassa be ő is. Az idősebb legények zenét parancsoltak a muzsikástól (például legényes verbunkost vagy frissebbet). Ekkor az avatott legénynek úgy kellett járni, ahogy húzták a muzsikások. Ha elégedettek voltak a táncudásával, nagylegénnyé avatták – kalapot tettek a fejére. Volt olyan eset, hogy ebben a bálban a fiatal, avatott legény szeretőre talált. A leányok szemében az volt a nagylegény, aki szépen tudott táncolni. Csak olyan udvarlóra voltak büszkék, aki a legényavatáson részt tudtak venni.”*

1990

Minden évben törekedtünk arra, hogy újabb népszokást elevenítsünk fel. Az 1990-es évben a *Nagyszombati határkerülést* dolgoztuk föl. A zsűri látva ezt a műsorszámunkat is, arany fokozattal minősítette.

Nagyszombat estjén a férfi lakosság a templom előtt egy jelre (ostorcsattogtatás vagy tülökfújás) összegyűltek. A határkerülésben csak férfiak vehettek részt Két-három férfi ostorcsattogtatással és tülökfújással hírül adta a férfilakosságnak a gyülekezés idejét. A múlt évben elhunyt templomatyák helyett újat választottak (mert a feltámadási körmenetben a templomatyák vitték a gyertyákat, feszületeket és a többi egyházi kegytárgyakat).

A határnézés azért volt fontos, hogy ellenőrizzék egész éven át az időjárást, a szomszéd falu lakói nem változtatták-e meg a mezsgyét. Kiválasztották a határkerülés vezetőit, a királyt, a papot, a sereghajtót és az ítélőbírót. A király törvényt hirdetett, a pap menet közben vezette az imát és az éveket, a sereghajtó (általában maszkos volt, mint például a hamubotos) feladata volt, hogy a menetet rendbe tartsa, és ő vitte a bálérkát. Ezután egyházi és világi énekekkel körbejárták a határt, a fiatal legények megmutatták a falu határszéleit.

Hajnalban a legények zöldágot vágtak és kitűzték a leányos ház kapujára. Csak az a leány mehetett a húsvéti bálba, aki zöldágot kapott. A házassemberek pedig a „húsvéti kosarat” vitték a korai misére megszentelésre. A kosárban volt fonott kalács, festett tojás, sonka, kolbász. Mise után hazavitték és

reggelire a család a megszentelt ennivalót fogyasztotta el. A húsvéti nagymisén mindenkinek részt kellett vennie.

A Dunamenti Folklor Fesztivál elnöksége díszoklevelet adományozott csoportunknak a több éves szerepléséért. A kiemelkedő munkánkért a Művelődési és Közoktatási Minisztérium a „Kiváló együttes” címet adományozta. A szorgos munka meghozta gyümölcsét. Tíz népszokás felkutatása és színpadra állítása igen sok munkát igényelt, bár a feladatot könnyítette a szakmai segítség, amit például Szabadi Mihály nyújtott.

A gyermekcsoport a keresztelős népszokást tanulta meg, melyet nagy sikerrel mutattak be a Szekszárdon megrendezett Pünkösödölő című gyermekfesztiválon.

A felnőttcsoportnak tizenhét fellépése volt az ország különböző rendezvényein. Például a budapesti augusztus 20-ai ünnepség, Bogár István emlékünnepe Szekszárdon vagy a Cinege madár népdaléneklési verseny.

1991

1991-ben a húszéves évfordulónk alkalmából Tolna megye Művelődési Osztálya díszoklevél adományozásával ismerte el a kiemelkedő munkánkat. A megemlékezésen köszöntöttük a csoport alapító tagjait, és az elhunytakról sem feledkeztünk meg. A Népművelődési Intézet munkatársai Héra Éva, Borbély Jolán gratulált csoportunknak.

Az aparthanti Székely Hagyományőrző Csoport, a Bogyiszlói Népi Együttes, a nagymányoki Német Nemzetiségű csoport és a Váraljai Népi Együttes adott ünnepi műsort. A fenti csoportokkal több éves baráti kapcsolatunkat a mai napig őrizzük. Az együttes a Bőtlehemes és a *Leányok megénekelése* című műsorából a Magyar Televízió felvételt készített a Hónapsoroló című adáshoz.

A székelyek hazatelepítésének ötvenedik évfordulóját ünnepeltük Érden és Mözsön. A szép ünnepségeinket egy szomorú hír törte meg. Nyisztor Bertalanné született János Rozália (1897–1991) a népművészet mestere elhunyt. Rózsika néni – a keservesek tudója – sokszor elmondta, hogy az életében milyen sok örömet szerzett a csoporttal való szereplése. Az utolsó kívánsága az volt, hogy koporsóját keresztfáját az együttestagok vigyék népviseletbe öltözve és a muzikusok az ő keservesét húzzák:

*„Istenem, angyalom
Hol lelem halálom
Erdőn-e vagy mezőn?
Az falu közepén.”*

A kérésének tisztelettel eleget tettünk.

1992

Az utóbbi években a hagyományőrző csoportok életében, így a miénkben is változások történtek. Például a generációváltásban vagy a gazdasági életben. A fenntartási költségeket a különböző pályázatokból befolyt összegekből és a saját bevételekből fedeztük. A szereplési meghívás is az előző évekhez képest jóval kevesebb lett, mindössze hét fellépés. Ezek közül megemlíteném az Országos Szövetkezeti Néptánc Találkozót Szekszárdon és a Székely Találkozót Csátalján. Itt a Moldovázás című műsorunkat mutattuk be, melyet Sára Sándor filmrendező is megtekintett és elismeréssel nyilatkozott a csoport szerepléséről.

Nagy megmozdulás volt a falunkban egy újabb csoport fogadása Hollandiából. Az alábbiakat nyilatkozták a külföldi vendégek (akiknek nem sok információjuk volt hazánkról, de nagyon várták a látogatást): *„Magyarország nagyon szép és barátságosak az emberek”*. Kellemes élménnyel távoztak és várnak bennünket hazájukba.

A csoportunk Franciaországba Guérandéba kapott szereplési meghívást. A fesztiválon nagy sikert arattunk a székely néphagyományunkkal. A csoporttagoknak felejthetetlen élményei közé tartozott Párizs nevezetességeinek megtekintése.

1993

1993-ban a csoport létszáma harminchárom fő, fellépéseink száma hét volt. Az előző évben Franciaországban tett látogatásunkat viszonzta a baráti csoport Guérandéból. Első alkalommal jártak hazánkban: Igyekeztünk viszonzni vendégszeretetüket. Budapest, Pécs, Abaliget nevezetességeit mutattuk meg. Közös vendégszereplésünk volt Bátaszéken és Zombán a szüreti fesztiválon.

Ez év őszén az erdélyi Kökösbén élő székely rokonoktól kaptunk meghívást. Boldogan ünnepeltük a nagy találkozást, mivel több éve nem láttuk egymást. A két település között testvérfa kapcsolat jött létre.

1994

Az 1994-ben megrendezésre kerülő Szövetkezeti Néptáncosok XV. Országos Találkozóján a Keresztelős népszokásunkkal *arany* minősítést szereztünk. A Bonyhádi Székely Szövetség az öt bukovinai településen (Andrásfalva, Hadikfalva, Istensegíts, Fogadjisten, Józseffalva) őseink iránti tiszteletből kopjafát helyezett el a temetőben. Ehhez az alkalomhoz mi adtuk az emlékműsort.

Szűcs Jánosné Boriska néni, volt alapító tagunk – aki szívügyén viselte az együttes örömét és gondjait egyaránt – súlyos betegségben elhunyt.

1995

A székelyek hazatelepítésének ötvenedik évfordulója alkalmából megyeszerte megemlékezéseket, ünnepségeket tartottunk. Ezen évforduló alkalmából az összegyűjtött székely, magyar, felvidéki magyar és német tárgyi emlékekből kiállítást rendeztünk. A falubeli emberek szívesen ajándékozták oda őseik „ereklyéit”. Így sikerült létrehozunk az izményi falumúzeumot egy örökölt háromszobás parasztházban. Ez év nyarán a külföldi baráti kapcsolatainkat is életben tartottuk. Második látogatásunkat tettük a belgiumi Zedelgembe, és fogadtuk a dániai barátainkat. Csoportunk tagjainak száma sajnos egy fővel kevesebb lett. Dávid Andrástól a bötlehemezés kecskepásztorától vettünk búcsút, akinek jókedve, vidámsága mindenki számára hiányzik.

1996

A bonyhádi Székely Szövetség a huszonöt éves munkánk elismeréséül Sebestyén Ádám díjban részesített. Ez alkalomból a Népművelődési Intézet nevében Borbély Jolán és Kóka Rozália köszöntött. Az ünnepségre meghívott vendég volt Szabadi Mihály koreográfus, szakmai tanácsadónk, a bogyiszlói, a nagymányoki és a bátaszéki csoportok vezetői.

1997

Az Izményből 1945-ben kitelepített sváb lakosok Németországban, Mäxhüttében élnek. A két település között baráti kapcsolat alakult ki, és ez évben vendégszereplésre kaptunk meghívást a városukban megrendezett fesztiválra. Nagy izgalommal készültünk. Örömeinkre változtak az idők és változtak a szemléletek. Törekszünk a békés egymás mellett élésre.

Sajnos ebben az évben újra két csoporttagunktól vettünk búcsút: Bálint Jánostól (1935–1997), a bötlehemes szürke csobánjától és Fábíán Ambrustól (1907–1997), a bötlehemes furulyásától.

1998

Az Erdélyben élő székely csoportok közül régi barátságunk van a Csernakeresztúriakkal. Igyekszünk a kapcsolatokat fenntartani és ápolni. Meghívásunkra a falunkba látogattak. A fiatalok között igaz barátság szövődött, és a közös táncokat is együtt csiszolgatták.

A fiatal táncosaink közül Csiszér Lajos és Csiszér Anna Fülöp Ferenc díjasok lettek. Így reménykedhetünk, hogy lesz utánpótlás. Az idős tagjaink közül László Tádiuszné, Erzsébet néni (1918–1998) a csoport alapító tagjától – a női silladri tánc tanítójától búcsúztunk. Őt követte pár hónap múlva férje, László Tádiusz (1910–1999), a bötlehemes népszokás házigazdája. Csendes, szerény egyszerűségét mindenki tisztelte.

1999–2000

A csoport másfél éves működési kihagyásában férjem, Csiszér Ambrus halála nagy szerepet játszott. Potápi Árpád országgyűlési képviselőnk és Fábrián Ferenc helyi polgármester (alapító tagunk) szorgalmazására a régi csapat új tagokkal ismét összerázódott és színpadra állt.

Részt vettünk a falunk millenniumi ünnepségén és a Zombán megrendezett Bukovinai Székely Világtalálkozó és a Bukovinai Találkozások 11. Nemzetközi Folklórfesztiválján. Románia, Bukovina területén hosszú ideig több népek éltek együtt, magyarok románok, lengyelek, ukránok, németek. A világháború végén mindenki visszatért saját hazájába. A leszármazottak minden évben találkozót rendeznek. A bonyhádi Székely Szövetség erre a rendezvényre küldött minket a bátaszéki Székely Népdalkörrel együtt, majd 2000 őszén Ukrajnában Csernatic városában megrendezett fesztiválra. Az idősebb szereplők közül többen is tudtak román nyelven társalogni.

2001

A következő évben Lengyelországban, Pilában vettünk részt a XII. Bukovinai Fesztiválon. Csodálatos és szép találkozás volt. A kakasdi Sebestyén Feri bácsi – aki nagyon készült velünk – már nem vehetett részt a fesztiválon. Sajnos nem érte meg a várva várt századik születésnapját, melyből nem sok idő hiányzott. Szabadi Mihály koreográfus a következő szavakkal búcsúzott mindannyiunk nevében.

„Kilencvenkilenc esztendőskorában meghalt egy parasztember. Az élet múlandó, mindenki feje felett eljár az idő, s a halált nem kerülheti el senki. Ebben egyformák vagyunk valamennyien, abban azonban különbözünk, hogy kinek mennyi jut, hány esztendő az életből. Sebestyén Ferencnek kivételesen sok jutott. Szinte egy pillanat híján száz esztendő. Végigélte a huszadik századot, benne két kegyetlen világháborút, megélte a kétszer is hazát kereső bukovinai székelyek keserű sorsát. A sors arra kényszerítette, hogy többször is újrakezdje az életét. Reményekkel telve Bácskában, keserű kényszerrel Kakasdon, ahol végül is otthonra, nyugalomra és most már végleges békességre lelet.

Parasztember volt, akinek a kenyeret a föld, az életelemet pedig a közösség Bukovina, Andrásfalva jelentette. „Andrásfalva jaj de szép hely van...” – mindig ezzel kezdte, ha énekelni támadt kedve. Ferenc bácsi nemcsak abban különbözött a hasonló sorsú parasztemberekétől, hogy kilencvenkilenc esztendőt adott neki a sors, hanem abban is, hogy személye egyszemélyes múzeuma lett, egy már feledésbe tűnő kultúrának. Tudott mindent, amit egy földművelő embernek tudnia kell, szántani, vetni, boronálni. De ebben nincs semmi különös, hiszen egy generációval később születettek is a zsigereikben hordozzák a paraszti munka fogásait. Ő a lelkében őrzött meg sok mindent abból a kincsből, amit mások már régen elfelejtettek. Sokan azt tudják róla, hogy szeretett és tudott táncolni, énekelni. Ez azonban csak egy része annak, amiért mélyszélesen tisztelték mindazok, akik emberségét megismerték.

1974-ben egy néprajzi gyűjtés alkalmával ismertük meg. A táncolók között megjelent egy idős ember. Nem kérette magát., ha megszólalt a zene, már ott is volt a muzsikások előtt, ahogy illik – székely harisnyásan. Két kézzel pödörgette hófehér bajszát, még bosszankodtunk is egy kissé, inkább táncolna a bajuszpödrés helyett. Aztán amikor már többször láttuk, nem volt nehéz észrevenni, hogy

táncában egy évszázadok alatt kikristályosodott, már-már elfelejtettnek hitt mozgáskultúrának vagyunk tanúi. Személyében bizonyágtételét láttuk annak, hogy a tánc nem abból áll, hogy ki milyen ügyesen rakja a lábát, hanem az egész test harmóniáját jelenti.

Az izményi Székely Népi Együttesben gyakran találkoztunk. Úgy is mondhatom, gyakran dolgoztunk együtt, mert jelenléte nagy segítséget jelentett táncoló fiatalnak és a szakmában járatos koreográfusnak egyaránt. Ha megjelent, hozzá kellett rendezni a többi szereplőt, mert az a természetesség, ahogy a színpadon meg tudott jelenni, az minta volt. Ő volt a bölcs öregember, a megtestesedett paraszti méltóság. Részes volt a bukovinai székelyek diadalának, amikor 1978-ban a „Röpiülj páva” televíziós versenyt megnyerték. Aki ebben az országban egy kicsit is járatos a népművészet világában, az ismeri Sebestyén Ferenc nevét. Ott volt minden jelentős országos szakmai megmozduláson, és büszkén viselte a „Népművészet mestere” címet. Nagyon szerette a fiatalokat, és szerette volna, hogy amit ő tud, azt az utána jövők is megtanulják.

Pénteken, késő este jött a híradás telefonon, hogy Ferenc bácsi meghalt. Másnap a bonyhádi művelődési házban gyermektánc fesztivál volt. Az ünnepélyes záróképben székelyharisnyás gyermekek álltak a színpadon. Ferenc bá jutott eszembe, és összeszorult a szívem.

Döbönt csend fogadta a gyász hírt, megszólalt újra a zene, és felcsendült hatvan gyermek ajkán az ének. „Bukovina közepében születtem...”

És elmúlt a szomorúság, mert íme bizonyág Ferenc bácsi nem halt meg, mert öröksége itt él tovább bennünk és gyermekeinkben.

Tudjuk, nagyon várta a századik születésnapot. Nem érte meg, de ne búsuljon Ferenc bácsi, mert amikor bárhol is felcsendül egy bukovinai dal és bármikor is legények bokája csattan a silladri dallamára, az mindig a Kend születésnapja lesz.”

Kakasd, 2001. március 26.

Szabadi Mihály

BEFEJEZÉS

A hagyományörző tevékenység hatása a település életére

Az izményi Székely Népi Együttes megalakulásakor célul tűzte ki maga elé a székely néphagyományok gyűjtését, feldolgozását és továbbadását. Ez által a majdnem feledésbe merült hagyományok újra életre keltek. Például a kisgyermekek karácsonyi éneklése szent karácsony este.

Izmény kis település, mindenki mindenkit ismer, sőt szegről-végről majdnem mindenki rokon vagy „koma” egymással. Vegyes házasságok folytán egy nagy családnak is tekinthető, melyen belül mindenki megpróbálja a saját néphagyományait, szokásait átadni az utódoknak. Ha a csoport vendégszereplésről érkezik meg, a falubeliek úton-útfélen megállítanak és megkérdezik: - Hogy jártatok, hogy sikerült a szereplés? Ez az érdeklődés az idősebb szereplőknek jóleső érzés, a fiataloknak viszont felelősségérzetet ad. Többször figyelmeztetik is az ifjú tagokat, hogy ne hozzanak szégyent az eddig megalapozott sikerre.

A tagok között szoros baráti kapcsolat alakult ki, akik egymásra odafigyelnek, örömben, bánatban. A táncos párok között nem egyszer szerelem, sőt házasság is kialakult. Esküvő, keresztelő esetén is gondolnak egymásra, szívesen vannak egymás társaságában.

Az utazások, a fellépések nyújtotta lehetőségek által egy jól összeszokott, megedződött kis csapattá váltunk, melyben mindinkább egyéniségekké formálódhattunk. Külföldi utazások alkalmával megismerhettük más népek életmódját, kultúráját, melyből mi is „épülhettünk”. Éppen ezért szívesen látjuk vendégül belga, holland, német, francia és erdélyi barátainkat. Ilyenkor nemcsak az együttestagok, hanem az egész falu megmozdul, felbolydul és megkezdődik a takarítás, sütés-főzés, egyszóval a vendégvárás. Mindenki igyekszik – a közmunkástól a polgármesterig – és azon dolgozik, hogy egy szépen rendezett, takaros kis falucskát láthasson az idelátogató. Szövődtek olyan mély baráti kapcsolatok is külföldi (belga) családokkal, amely már idestova tíz éve tart. Ez által is megismertük más népek kultúráját, szokását zenéjét, népviseletét, táncát.

*„Akármilyen jól megismeri valaki népzenénket,
csak a rokon népekre való kitekintés adja meg
a képnek a távlatot, a mélységet.*

*Megtanuljuk ebből: nem vagyunk egyedül a világon.
Kultúránk egy nagy régi, keleti kultúra nyugatra szakadt,
itt gyökeret vert,
csodálatosképpen máig megmaradt sarja.”*

Kodály Zoltán

A színpadra állított népszokások forgatókönyve

Műsorszámok ideje és minősítése:

Megnevezés	Idő	Minősítés
• Betlehemezés	30 perc	arany fokozat
• Leányok megénekelése	15 perc	arany fokozat
• Húshagyati bál	10 perc	arany fokozat
• Keresztelős	20 perc	arany fokozat
• Lakodalmas	35 perc	arany fokozat
• Regulázás	10 perc	arany fokozat
• Nagyszombati határkerülés	15 perc	arany fokozat
• Móduvázás	20 perc	arany fokozat
• Fonó	20 perc	még nem volt minősítve
• Legényavatás	10 perc	arany fokozat

1. Szenteste:

Szereplők:

- Gazda
- Gazdaasszony
- Leány
- Énekes gyerekek

Kellékek:

- Asztal, szék
- Kosár, dió, alma
- Kalács, bor, poharak
- Fehér terítő
- Nagykendő

A színpadi kellékek előre elhelyezve a színpad bal oldalán. Egy asztal leterítve fehér terítővel, rajta egy üveg vörösbor, 2 db pohár, egy tányér kalács. Az asztal előtt a földön egy kis kosár, benne dió és alma. A függöny széthúzása előtt beáll az asztal mögé félprofilba jobbra a gazda, gazdaasszony és a leányuk. A függöny kihúzásakor a színpad mögül felhallatszik az énekes gyerekek éneke (két kislány és egy kisfiú). A gyerekek öltözéke pluszban annyi, hogy a kislányokra keresztbe kötnek egy-egy téli nagykendőt. A kisfiún kucsma és csizma.

Gyerekek éneke:

Karácsonynak éjszakáján,
 Jézus születése napján,
 Örüljetek, örvendjetek,
 A kis Jézus megszületett.
 A kis Jézus arany alma,
 Boldogságos szűz az anyja,
 Lábaival ringatgatja,
 Két kezével ápolgatja.

A felajánlás végén a gazdaasszony a színpadról kiszól az énekes gyerekeknek, közben kilép az asztal mögül és a gyerekek felé tesz néhány lépést. A színpad jobb oldaláról sétálnak be a gyerekek a színpad közepéig, és félprofilban megállnak. Míg a kislány válaszol a feltett kérdésre, a gazdaasszony lehajol a kosár dióért és almáért, majd a gyerekek felé nyújtja.

A gazdaasszony a kosárral a kezében a gyerekek után néz, a gyerekek kísértálnak a színpad jobb oldala fele.

Felajánlás:

Én kicsike vagyok,
Beszélni nem tudok,
Mégis a kis Jézuskának
Dicséretet mondok.

Gazdaasszony:

Gyertek be gyermekek,
Ó be szépen énekeltetek,
Gyurkacska be ügyes vagy Te es!
Vótatok máshol es énekelni má?

Kislány:

Igen, mer erőst kell siessünk, hogy az esti mise kezdetéig minden rókont megénekelhessünk.

Gazdaasszony:

Vegyetek gyermekeim almát es, diót es,
jöjjetek el jövőre es.

Gyerekek:

Isten fizesse, Isten fizesse.
Dicsértessék a Jézus Krisztus.

Család:

Mindörökké.

2. Betlehemezés:

Szereplők:

- Gazda
- Király
- Szent József
- Király-szolga
- Szűz Mária
- Angyal
- Öreg csobán
- Báránkás
- Boglárkás
- Kecsepásztor
- Hamubotos
- Nyulas-furulyás

Szín: Minthogy a betlehemesek házról házra mennek, egyszerű falusi szobára van szükség. A gazda megjelenik minden háznál, és e szavakkal kéri a betlehemesek befogadását.

Gazda: (Kopog és belép.)

Dicsértessék az Úr Jézus szent neve. (A házban fogadják)

Mindörökké Ámen.

Béfogadják-e a székely bötlehemes játékot?

Házigazda:

Béfogadjuk.

A betlehemesek az úton karácsonyi éneket énekelnek, közben, ha van idő a Nyulas-furulyás a következő szomorú melódiát játssza: (a pásztorok, ha jelen vannak, esetleg táncolnak is rá)

Ének:

Im midőn mindeneket, bírsággal hívatnak,
Augusztus nagy könyvében szám szerint íratnak.
Cirilus küldették Betlehem városba.
Hogy az egész tartományt venné egy summába.
Elindula József is a Szűz Máriával,
Istennek erejével, terhes mátkájával.
Betlehembe hogy juta, fáradt állapottal,
Szállásról kérdezkedik, minden embert ural.

De a sok vendég miatt nincs senki barátja,
Ki távolról meglátja, ajtaját bezárja.
Szállni kényszerítették egy rongyos pajtába,
Városon kül felhagyott vadak barlangjába.
Itt éjfélnek idején mind nagy hallgatásban,
hogy volnának, és az ég fénylenék magában.
A szűz szülé szent fiát, váltságunknak díját.
Jászolyba helyezteté szerelmes magzatát.
Az ökör és a szamár, táplálja meleggel,
Nem hagyják a kisdedet meghalni hideggel.
Ó kegyetlen tigrisek Betlehem városba,
Hogy lehet ti nálatok Jézusnak ily sorsa.

Jézus, József, Mária, hogyha méltóztattok,
Jöjjetek be ím lészen szívemben szállástok.

A király bekopog, a Király-szolga behozza a betlehemet, s a középen elhelyezett asztalra teszi. A király, amint belép a szobába, a következő szöveget énekli, illetve recitálva verseli, és minden sor végén, minden hetedik lépésnél megfordul, és az ütem szövegét ekkor ejti ki.

Király: (a betlehem elhelyezése és az ajtó közötti részen lépésre verseli)

Dicsértessék Krisztus, az magas egekben,
Ki kegyelmeteket kapta egészségben.
Tartson és marasszon vég nélkül örömben.
Mi nem azért jöttünk, hogy itt históriázzunk,
Vagy valami tréfás játékot indítsunk,
Hanem egy fertájnýt, mullatni akarunk.
Mídön a Krisztusról egy példát mutassunk.
Hogy mire született, jászolyba tétetett.
Három pásztoroktól ajándék vitetett.

A betlehem előtt megáll, az ajtó elé fordulva mondja:

Melyen Krisztus anyja igen örvendezett!
Szent Józsefnek itten szállás nem adatik!
Sehol e városba be nem fogadtatik.
Hanem e királytól most elébb küldetik!

Szent József (az ajtón kívül recitálva) énekli, lassan, szomorúan:

Egészséggel gazda nyisd meg az ajtódat,
Ereszd be megszükkült te jóakaródat,
E világ urának éltető dajkáját,
Mert az utazásban igen elfáradott.

Király:

Egy szózatot hallék mostan az ajtóban,
Mi legyen az oka, bizonytal nem tudom,
Jelen vagy-e szolgám!

Király-szolga:

Jelen vagyok uram, parancsolatára!

Király: (fennhangon)

Parancsolom szolgám, lásd meg sietséggel,
Ki zörget ajtónkon ily nagy bátor szívvel.

Király-szolga: (az ajtót kissé kinyitva)

Ki vagy? Honnan jöttél? Miféle ember vagy?
Feleletet nékem mindjárt erre adj! (az ajtót kissé becsapja)

Szent József énekli:

Cirilius Császár parancsolatára
Jöttünk Názáretből a beíratásra,
hogyha befogadnál ez egy éjszakára,
Bizony megfizetné az egeknek ura.

Király-szolga: (az ajtót kissé megnyitva kiszól)
Várakozz egy keveset, mindjárt jelentek!

Király:
Mi jó hírek vannak, mostan a városban.
Mondd meg hát hív szolgám,
nékem bizonyosan!

Király-szolga:
Fölséges királyom, oly emberekre találtam ajtódon.
Nem hinném, hogy jó szándékkal jövének országunkba.
S ha befogadjuk, elvesz a hatalmunk.
S ez ékes városból éppen kipirulunk!

Király:
No ha így van szolgám,
zárd be az ajtót, s éppen bé se eresz!

Közben kardcsörtetést hallat. A király-szolga az ajtót ismét kinyitja és kiszól:

Király-szolga:
Hogy én bé eresszelek, abban nálam nem kapsz,
a városon kívül ámbár ha meg is fagysz!

Az ajtót becsapja haragosan. Erre Szent József az előbbieket szerint recitálva énekl:

Szent József:
Kemény kösziklához hasonló nemzetség,
Még a pogánynál is van engedelmesség,
Hát hogy tenálad nincs uradhoz kegyesség.

Király-szolga: (megszánva)
Jer bé hát barátom, fűttözz egy keveset.

A király-szolga nyitva hagyja az ajtót, Szent József bejön Máriával jobb, az angyalal bal felén, s a királlyal szemben megáll, és recitálva mondja:

Szent József:
Áldjon meg az Isten, szerelmes királyom!

Király:
Áldjon meg barátom, néked is kívánom!

Szent József:
Szerelmes királyom, fogadj bé házádba.
Fizetést nem szántunk ezen éjszakára.
Bizony megfizetné az egeknek ura.

Király:
Hogy én befogadjalak, abban nálam nem kapsz,
Királyi házamtól ezzel már indulhatsz.

A király ismét karcsörtetést hallat.

Szent József:

Ő elfordult itten, törvénynek tartása,
Betlehembe nincsen Isten imádása.
Nem adatik itten szegénynek szállása.

Király:

Szerelmes barátom, szállást nem adhatok.
Mivel, hogy estére sok vendéget várok.
Hanem egy kis helyet mindjárt mutatok.

A király botjával Betlehem felé mutat

A városon kívül van egy istálló,
oda szokott szállni a jövevény szálló.

Szent József Máriával szembefordulva szomorúan recitálva:

Szent József:

Szerelmes jegyesem, már mire jutottunk,
Ez ékes városban majd minden utcáról,
Házzról, házra jártunk, szállást nem találtunk.
Talán az éjszaka hideggel meghalunk.

Szűz Mária szomorúan recitálva:

Szűz Mária:

Óh, egeknek ura, világ megváltója,
Tekints alá mennyből szegény szolgálóidra.
S ne hagyj el minket ez bujdosásunkban.

Szent József:

Szerelmes jegyesem, ne sírj, s ne bánkódjál,
Mert talán nem hagy el az Úr,
Hogy ártson a halál
Ha személye szerint Krisztus közénkbe száll.
Ott semmi dér és hideg helyet nem talál.
Hanem csak szálljunk be ezen istállóba,
Inkább is lesz módunk a szent imádságban.

SzűzMária:

Nahát csak szálljunk be, szálljunk be ezen istállóba.
Inkább is lesz módunk a szent imádságban.

Ezután a háttérbe vonulnak, a betlehem jobb sarkánál helyezkednek el, s közben éneklik: „A kis szűz egy fiát”. Szent József kezdi.

Ének:

A szűz egy fiat szült,
Kin mennyben öröm gyűlt,
Pásztorok örüljetek.

Szabadítónk földre szállott, örvendjetek.

Az ének alatt a király is a háttérbe vonul, és egy székre ül a betlehem bal sarkánál. Közben bejönnek a pásztorok csoszogva, fáradtan, botjaik koppanásainak hangját is lehet hallani. Leülnek sorba, arccal a betlehem felé, a fal vagy a kályha mellé, és elalszanak. A Kecsepásztor szorgoskodik: a gyermekeket rendezi, ha sokan vannak. Közben pedig a Hamubotost tessékeli ki, ha bejött volna.

Az angyal az ének befejeztével Mária elé áll, és recitálva mondja:

Óh Istennek anyja, látod jelenlétem,
Parancsolj, mert mennyből tehozzád küldettem!

Szűz Mária:

Óh Isten anygala, szolgálj szent uradnak,
Adj hírt a nyáj mellett levő pásztoroknak,
Hogy imádására jöjjenek Krisztusnak.

Angyal a pásztorokhoz megy, arccal a betlehem felé fordulva énekli.

Ének:

Glória, glória, inekszent szűz de-o.
Dicsőség mennyben Istennek.
Békesség földi népeknek.
Jóakarató híveknek.
Kik Istenben örvendeznek.
Serkenjete pásztorok, pásztorok.
Kik nyáj mellett alusztok, alusztok.
Mert született uratok,
Néktek kis Jézusotok.

Az angyal a betlehem felé fordulva vár. Az öreg csobán álmosan ébredszik, öregesen rezgetve mondja, majd ismét álmra hajtja a fejét.

Öreg csobán:

Óóóó mit láték, mit hallék.
Nem tudom ördög-e, vagy angyal
nékem megjelenék.
Azt csak nem hihetem,
hogy a kis Jézuska született vóna.
Inkább leteszem fejemet a puszékra,
és alszom, míg a hajnalcsillag feltetszik az égre.

Angyal a pásztorok felé fordulva mondja:

Angyal:

Gyertek pásztorok gyorsan a városba,
Mert ott fekszik Jézus az koros szénában.

Az öreg csobánnak gyengén megrúgja a lábát, és visszaül a helyére. Ekkor éneklük a következő karácsonyi éneket.

Ének:

Pásztorok keljünk fel, hamar induljunk el,
Ime angyal jelenti, hogy Messiás születék,
Ime már nem messze, fényesség jelene.

Az ének alatt a pásztorok felébresztik egymást. Botjaik segítségével egymás után, ahogy sorjában felkelnek, ugranak az előtt, aki még lent van és még alszik. A kecskepásztornak van a legnagyobb szerepe az ébresztetésben. Legutoljára az öreg ébred fel. Őt már úgy segítik, támogatják botjaik rendszertelen koppanásai között a betlehem elé. Az ének befejeztével már a betlehem előtt térdelnek, és az öreg csobán eképp szól Máriához.

Öreg csobán:

Jó napot Mária, Istennek szent anyja.
Serkentsd fel fiadat, pásztorok eljöttek,
Kik szent angyalidtól, tehozzád küldettek.

Szűz Mária:

Serkenj fel fiam, pásztorok eljöttek,
Kik szent angyalidtól tehozzád küldettek:
Tehozzád küldettek.

Az ének végén a pásztorok egyenként megszólítják a kis Jézust, és ajándékot adnak neki. Ajándékadás közben az Öreg, miután bement a ajándékát, esetleg hátradül, a Kecsepásztornak ez által munkát adva, ki őt felemeli játékszerűen, és felállított botja végére kis fejszéjével néhányat a fejsze fokával odaüt, ezzel jelezve, hogy az oszlop, melyet az öreg fog, szilárdan áll. Közben a Hamubotos is észrevétlenül besurran, és ő is a betlehem elé térdel, de a Kecsepásztor hamar észreveszi, mert az ujjain kiszámolja, hogy nem hárman hanem négyen térdelnek a betlehem előtt. Nyakon csípi és kitessekeli, kilöki a Hamubotost. Az ajtót mögötte becsukja és fejszéje fokával az ajtót megvergeti, majd megint a pásztorok kitámasztásával van elfoglalva, hogy ne tudjanak eldőlni. A pásztorok a következő szavakkal adják oda ajándékaikat:

Öreg csobán:

Óóó édes kicsi Jézuskám. Hát én mivel tudjak kedveskedni? Én neked báránykát, bogláros szíjacskát, efféléket nem adhatok, hanem egy szép kicsi kerek sajtocskát, nézd csak, be szépet adok. Kérlek, vedd jó néven, amelyet adhatok.

Báránykához szól, halkabban.

Adjál te jes pajtás!

A báránykás a jobb oldalon térdel.

Báránykás:

Óóó édes kicsi Jézuskám. Hát én neked mivel tudjak kedveskedni. Én neked sajtot, ordát, bogláros szíjacskát, efféléket nem adhatok, mert még apámnak se vót. Hanem egy szép fekete báránykát, nézd csak be szépet adok. Kérlek vedd jó néven, amelyet adhatok.

A báránykás átszól a boglárkához:

Adjál te jes pajtás!

A boglárkás a bal oldalon térdel.

Boglárkás:

Óóóó édes kicsi Jézuskám. Hát én neked mivel tudjak kedveskedni? Én neked báránykát, sajtót, efféléket nem adhatok. Hanem egy szép bogláros szíjacskát, nézd csak be szépet adok. Kérlek vedd jó néven, amelyet adhatok.

Mikor befejezték az ajándékadást, felállnak.

A kecskepásztor a betlehem felé hajolva gyorsabb kiejtéssel e szavakat mondja:

- Édes kicsi Jézuskám. Én neked mivel tudnék kedveskedni? Mit a nyáron kerestem, mind elpocsékoltam.

Közben a pásztorok, miután már felálltak, Mária felé fordulnak, és botjaikra támaszkodva körbeállnak.

Szűz Mária recitálva mondja:

Köszönöm pásztorok, mindhárman tinéktek. Kívánom, hogy mennyben koronát nyerjete. És a végzetetlen örömben legyetek.

A pásztorok e szavak után egyszerre mondják: - Úgyis van!

A van szóra botjaikkal egyszerre koppantanak. Fejüket összedugják, összebújnak.

Báránykás:

Óóóó bajbatag vén öreg pajtás, hamu!!

Nem gondolod meg te, mit példáz ő!

Nékünk ezzel.

Öreg csobán:

Mit te?

Báránykás:

Alázatosságát, őt!

Nékünk ezzel jelentgeti.

Öreg csobán:

Jusson mindenkinek. Istánnak, Gergének.

Mind álljatok elé.

Tódor Pakulárium!

A pásztorok egyszerre ugrálva egybemennek, és mondják: - Mind itt vagyunk! Mind, mind.

Rendszertelen ugrások. Közben a Hamubotos is beloposzkodik, bejön ő is a többit utánozza, de csakhamar a kecskepásztor észreveszi és kilökdösi, s az ajtót ugyanúgy, mint előbb, megveregeti, megkopácsolja.

Az öreg csobán mit sem törődik azzal, hogy mi történik a háta mögött, botjával a gerendát megérintve mondja.

Öreg csobán:

Hallod jó patásom! Kedves furulyásom!

Botját leengedi, s a pásztorok mind egyszerre botjaikkal koppantanak. Ekkor a furulyás rövid futamot játszik. Ekkor a király felé fordulva, közel menve hozzá, majdnem az orrát érintve mondja:
Mivel az új király!
Víg örömben látom,
Ennek született kis Jézuskának a kedvéjért,
járunk egy szép táncot.

Pásztorok: Járjunk!

Öreg csobán: Fújjad te moszikás.

Pásztorok: Mert egy víg muzsika megér három porturát, Ki s ki bocskorának talpát, földtől ne sajnálja.

Ekkor már tánclejtésbe lendülnek. A furulyás a következő pásztortáncot játssza, a pásztorok a furulyaszóra botjaik koppantásaiktól kísérvé, körbemenve jobbra, illetve balra dülve táncolják. A király csenget, a pásztorok megállnak.

Báránykás:

Öreg pajtás, én a fekete kecskét mekegni hallám.

Öreg csobán:

Jó vóna pajtások, tán ha elindulnánk.

Pásztorok:

Jó vóna!

Rendszertelen koppanások és ugrások. Az öreg csobán a kulacsára mutat:

- Lássátok mindnyájan, Be üres a csuklyám!

Pásztorok: Lássuk!

Az öreg csobán homloka elé emeli a kezét, körülnéz, megkeresi a házigazdát, feléje csoszog öregesen, a többiek is utána indulnak. Közel érve, rezgetve mondja:
Próbáld e jó gazdától, valami útravalót kapnánk!

Báránykás:

Szen még e jó gazdától! Valami útravalót várnék.

Boglárkás:

E gazdának bácsca! Én vótam a tavaly is. Álljatok csak félre! Hej de igen jó gazdám vót, Ó nékem! Akkor is. Álljatok csak félre! Százszor kértem! De nem adott egyszer se. Álljatok csak félre! Hej de most!!! Megtölti még a gulugánkot es.

Kecskepásztor:

Én is a kecskéket őriztem!

A gazdát magát meg sem említettem.

Álljatok csak félre! Hanem ezzel a drága jó gazdasszonykával, ő velem, jól egyetértettem. Tüdőt, májat, vesét, hurkát kolbászt, ettem eleget, ha vettem pénzemvel.

Öreg csobán:

Hiszen ti csak kaptok, mivelhogy fiatalok es vagytok, de én mivel hogy öreg es vagyok, nem es igen látok, nem es igen hallok, kopac es vagyok! Hanem ez a jó házigaazdaasszonyka, ha valami jóval kínál is, azt gondolom, hogy szid, s meg akar verni, s én ezzel kifelé fartalok.

Az öreg csobán csoszogva kiindul A kecskepásztor az öreg után halkán mondja: - Vén öreg! Ne panaszkodj nagyon! Én sem ettem egyebet, ma csak egy kis darab hideg pogácsát. Azt is még a falu végén kaptam.

A pásztorok kimennek a szobából, de esetleg egy, vagy kettő belőlük még bent maradhat. A király is feláll és megkezdi a befejező részt recitálva verselni, a bekezdés dallama szerint.

Király:

Hallátok rendszerint e rövid példánkból.
Miként Krisztus Jézus romlott istállóban
Született s tétetett, a hideg jászolyban,
Midőn pásztorok angyalnak szavára
Jövének Krisztusnak (mondja:) látogatására.
Köszönöm, s hálálom, kik itt hallgatátok.
Alacsony munkánkat meg nem utálátok.
Ti pedig jó gazdák, kik befogadtátok,
Kiért a mennyekben légyen koronátok.
Kis Jézus áldása szálljon ti reátok.
Semmiféle átok (mondja:) ne férjen hozzátok!
Mi pedig elmegyünk, vígan maradjanak.
Áldást, békességet kívánunk, a közel levő újévben ... Ámen

A gazda és a gazdaasszonnyal kezét fog, és lassan indulnak kifelé. Mialatt kivonulnak, énekelnek egy régi szép karácsonyi éneket.

3. Leányok megéneklése:

Szereplők:

- Gazda
- Gazdaasszony
- Leány
- Két katona
- Bálerkás
- Beköszöntő
- Könyves

Kellékek:

- Asztal, szék
- Fehér terítő
- Bor, poharak,
- Kalács
- Csákó
- Betlehemes maszk

Szülők és a leányok a színpadon állnak, a terített asztal mögött. Kívülről felhangzik az ének.

Közös ének:

Mostan kinyílt egy szép rózsavirág,
Akit régen várt az egész világ.

I.

Mostan kinyílt egy szép rózsavirág,
Akit régen várt az egész világ
Betlehemben kibimbózott zöld ág
Király nem bölcs méltóság.

II.

De nem talált szállást az városban
Maradása lön csak egy szálláson
Mert lakosok inkább gazdagokon
kaptak mintsem Jézuson.

Az ének közben beszalad a színpadra a maszkos, kolomppal zörget. Odafordul a leányhoz, kihúzza a kezénél fogva az asztal mögül, megpörgeti, majd kiszalad.

III.

Szűz Mária így kesereg sorsán
Szent Józseffel szent fiát alkotva
Nyugszik benne csak egy kevés szénán
Könnye kicsordulván.

IV.

Bánjátok meg ó ti keresztények
Szűz Anyánk, s megváltó Istenetek
ki életet hozott le tinéktek
Befogadja lelketeket.

Az ének végén a könyves elmondja a felajánlást, még mindig a függöny mögött.

Könyves:

„Ó emberi nemzet, indult vigasztalásra!
Mert eljött Úr Jézus szegény szállásodra.
Tisztítsd ki házat, vidd bé őtet oda,
Hogy vigye lelketet boldog mennyországba.

Másfelől az angyal serényen elmene,
S a levő pásztoroknak hamarosan hírt ada:
Gyertek pásztorok gyorsan a városba,
Mert ott fekszik Jézus koszos szénába.
Ámen”

A könyves után egy legény, a beköszöntő bemegy a színpad jobb oldaláról, megáll félprofilban és így szól a családhoz.

Beköszöntő:

Dicsérettessék az Úr Jézus Krisztus!
Mindnyájan dicsérjük az égnek urát,
hogy meghagyta érni szent karácsony napját.
Dicsőség az égen, békesség a földön,
Lejött az Úr Jézus, hogy közöttünk éljen.
Hozza hát asztalára, jó cukros pálinkáját,
Mert azt kenteknek az angyalok hozták.
A kalácsot sem dugják az ágy alá.
Mert az Úr Jézus áldását adta rá.
Adjunk hálát Istennek,
Isten őfelségének,
Hogy meghagyta érni, szent karácsony napját.
Van két katonánk, szabad-e verseljen?

Gazda:

Szabad.

A gazda az asztal mögül válaszol. A beköszöntő félreáll, majd bejön a két huszár, a színpadon egymással szemben megállnak. A szöveget felváltva mondják, mialatt szabályos időközönként helyet cserélnek. Az út végén hirtelen fordulattal irányt váltanak.

1. Huszár:

Jó estét gazda! Tölts bort asztalodra.
Itt fogok maradni a jó zsíros pánkódra (fánk).

2. Huszár:

Jó estét kívánok e házigazdának,
Annál jobbat pedig Mari lányának
Beköszöntött a tél fehér szakállával,
Költöm a bocskorom nem győzöm kapcával.
Adjanak egy tákot, vagy egy rossz fatákot (fapapucs),
Hogy verjem a komámnak feje oldalához.

A huszárok verselése alatt szép lassan bevonulnak a leányok és a legények a színpad jobb oldaláról és a színpad hátsó részén szétszórta helyezkednek el, majd figyelik a huszárokat.

1. Huszár:

Jó estét vitézek, ide hallgassatok,
Jó tormás tyúkhússal engem jól tartsatok.
A sárgarépából nekem ne hántsatok,
S ha majd sok pénzem lesz, fizetni is fogok.

2. Huszár:

Állj félre barátom, hadd szóljak én egyet,
Helyén van az eszem, nem ettem vad meggyet.
Bor sem ittam kupát hármát, négyet,
De volna innék, páros huszonnégyet.

1. Huszár:

Hallgass te félügyü, meszes üstökü,
A fejed olyan, mint egy üres küpü,
Hiába dicsekedsz, nem hallgatja senki,
Jó lesz, ha elkotródsz, hogy ne lökjenek ki.

2. Huszár:

Mit! Amikor én 48-ban főkapitány voltam,
A temető dombján sok huszárt levágtam.
S amikor a lovamra felülni akartam,
Felhő ágasán majdnem fennakadtam.

1. Huszár:

Vékony cérna kömény mag,
Hej de hetyke legény vagy.
A falunak adós vagy, s hogy egy fillért
keress, annak ura nem vagy.

2. Huszár:

Minap láttam egy őzet,
Hadiktól Cigényig szórta a rezet.
Ha nem hiszed pajtás, ereggy, szedd fel,
s edd meg,
Mint a lépes mézet.

1. Huszár:

Falu végén van egy bába,
Melynek hetvenhét felé áll a lába.
Ha nem hiszed pajtás,
Nézz fel a szerszámjába.

2. Huszár:

Ej barátom mekkorát nőttél,
Talán napkeletről jöttél.
Illenek egy fűzfa kard a kezedbe,
És egy jó nyakleves a füled tövére.

1. Huszár:

Apád a szakállát félvállára vette,
Ami kis esze volt egy zacskóba tette,

A zacskó zsíros volt, a macska megette,
S így szegény apádnak nincsen elég esze.

2. Huszár:

Sutba a laska,
Beléesett a macska,
Nézd pajtás a tarkát,
Hogy feltartja a farkát.

1. Huszár:

Lyukas a kend háza sarka,
Piros a kend lánya arca,
Adja nekem kend a lányát,
Befoltozom háza sarkát.

2. Huszár:

Harminchárom jérce tojás
Enyém vagy te szép rokolyás,
Húzd rá nékem te muzsikás.

Zene: silladri és csárdás.

Az egyik huszár odamegy a gazda lányához, és táncba viszi, közben a táncospárok is táncra perdülnek. A mulatozás addig tart, míg az első huszár pálcájával meg nem kopogtatja a színpad deszkáját. A zene leáll, mindenki megáll.

1. Huszár:

Herceg Marci felnyergelte a lovát,
mind azt mondják: magyar fiúk előre!

A szöveg végén zenére letáncolnak a színpadról.

Zene: csárdás

4. Fonó:

Szereplők:

- 8 leány
- 8 legény

Kellékek:

- Guzsaly
- orsó
- Asztal, 3 tányér
- Kicsiruva, főkötő, szalag
- 3 lábú székek

Színpadi kép:

A függöny mögött a székek félkörben elhelyezve. A színpad bal oldalán egy asztal, azon három tányér, fejkendő, főkötő és szalag.

A függöny kihúzásakor a leányok, asszonyok a színpadon ülnek a székeken és énekelnek.

Ének:

Este van már, este van.

Este van, este van.

Andrásfalva messze van.

Messze van, messze van.

Az én édes kisangyalom benne van,
benn van.

Minden kedvem nála van,

Nála van, nála van.

Ének közben mindenki dolgozott.

Az ének végén egy leány odafordul a mellette ülő leányhoz és így szól:

Leány:

Hallod-e Rózszi, mond csak egy szép beszédet, mert Te erőst sokat tanyultál nanyókádtól.

A mesélő leány bármilyen bukovinai székely népmesét mesélhet.

Mesélő leány:

Jól van, nem es bánom.

Mese: (általa választott).

A legények énekszóval érkeznek a színpad jobb oldaláról kettesével, hármasával, és a leányok mögé állnak.

Legények éneke:

Cifra bunda szegre van akasztva,

Gyere rózsám, akaszd a nyakamba,

Gyere rózsám akaszd a nyakamba,

Holnap megyünk a lakodalomba.

Legények, leányok éneke:

Piros alma leesik a sárba,

Ki felvenni nem esik helyába,

Én felveszem, megmosom, elteszem,

A babámat igazán szeretem.

Egy legény elkiáltja magát!

I. legény: Játszodjunk valamint.

Leány: Jó de melyiket?

A legény előre jön a színpad jobb oldalára, megáll félprofilba és onnan beszél. A legények és a leányok őt nézik.

II. legény: Leányok, próbáljuk meg a szerencséteket! Adjatok 3 tányért, és alájuk dugok egy kicsiruvát, egy főkötőt, és egy szalagot. Aki kicsiruvát húz ki, az személy marad. Ha főkötőt húz, akkor férjhez megy ebben az esztendőben. Ha szalagot húz ki, továbbra is leány marad.

Három leány és a II. legény odamennek a színpad bal oldalán lévő asztalhoz. A legény az asztal mögé áll, és a három tányért megkeveri. A leányok az asztal elé állnak, félprofilba.

II. legény: Gyere Erzsi, emeljél Te elsőnek.

Az első leány az asztalhoz lép, és fölemeli az egyik tányért.

Erzsi leány: Jaj, ez egy szalag.

II. legény: Továbbra is leány maradsz.

Meghallgatja, amit a legény mond, majd visszaül a helyére.

II. legény: Gyere Annacska, mert Te következel.

A második leány is az asztalhoz lép, fölemeli a tányért, majd boldogan visszaül a helyére.

Annacska leány: Jaj, bejő, főkötőt húztam.

II. legény: Neked már készíthetik a stafírungot.

II. legény: Gyere Julcsa, emelj Te es!

Julcsa leány: Én már tudom, hogy csak kicsiruva lehet az.

A harmadik leány is az asztalhoz lép, fölemeli a tányért, majd visszamegy a helyére.

II. legény: Úgy-úgy, Te személy maradsz.

Julcsa leány: Annál ügyesebb vagyok én.

II. legény: Imán eleget herdefoltunk, most táncoljunk egyet.

A legények a leányok elé lépnek és verbunkozni kezdenek. Közben mögöttük a leányok felállnak a székekről, a színpad hátsó végére mennek, ott az orsóikat is a székekre teszik, majd két karikába állnak és táncolnak.

Zene: verbunk, silladri, csárdás

A műsor befejezése, a táncosokra húzzák a függönyt.

5. Farsangi népszokás: *Húshagyi*

Szereplők:

- 8-10 táncos pár
- Alszezi leány
- Felszezi legény
- Későn jövő legény
- Bíró

Kellékek:

- Rózsabingós bokréta 2 db
- Kolomp
- Köcsög (fűrészporral megtöltve)

Zenekar a helyén áll, fény a színpadon. A legények határozott léptekkel bevonulnak a színpad jobb oldaláról, kivéve a későn jövő legény, ő a függöny mögött marad.

A legények vezetője elkiáltja magát a zenekar felé fordulva.

Legény: Zenét!

Zenekar: Verbunk.

A verbunkot a színpad közepére berohanó, későn jövő legény zavarja meg. A legények vezetője leállítja a zenét.

Legény: Zene állj!

Minden legény odamegy a későn jövőhöz, és fölemelik hason fektetve, majd egyenletes verést imitálva mondják az ekkor füződő mondókat.

Legények: Kontre, kontre mars! A likadra hars!

A szöveg végén lábra állítják az elvert legényt, ő fájdalmat színelve a színpad hátsó része felé vonszolja magát.

Zenekar: verbunk.

A zene közben folytatódik tovább, a legények verbunkoznak. Amire a legények ismét belemelegednek a táncba, a színpad jobb oldaláról kettesével, hármasával besétálnak a leányok és a legények mögé állnak félkörbe.

Nézik a legényeket, hogy kinek ki tetszene, kacérkodnak. A női koszorúból kiválik egy leány, a mellényéről leveszi a rózsabingós bokrétát, és odasétál egy legényhez, akinek lelopja a kalapját. A kalappal együtt átszalad a színpad ellentétes oldalára, és imitálja a kitűzést. De a legény gyorsan utána szalad, és kilopja a leány kezéből a kalapját és visszateszi a fejére. A leány legyint egyet és tettetett büszkeséggel visszavonul a női koszorúhoz. Természetesen ezalatt a legények táncolnak, a leányok a silladri lépései közben csujogatnak.

Leányok csujogatása:

Forgasd meg a leánykát,
Ad az anyja pálinkát.
Nem kell nekem a leányka,
Csak a pohár pálinkácska.
Hujujujujuju!

Ez a kicsi szegelet,
Megér háromezeret
Hujujujujuju!

A mulatozást az zavarja meg, hogy észreveszik a leányok, hogy egy felszegi leány bemerészkedett az alszegiek báljába.

A színpad jobb oldaláról a táncos legények előtt besétál egy felszegi leány a színpad közepéig. Ez idő alatt két leány egy fűrészporos köcsöggel a felszegi leány elé szalad, és megszórják a szoknyáját fűrészporral. Természetesen mit sem törődve lepucolja a rokolyáját és rózsabingós bokrétával a kezében elindul a szerelmes párja felé.

A hamvazó két leány visszaáll a női koszorúba.

A felszegi leány ellopja a szeretője kalapját, és a zenekar elé áll vele. A legény utána megy és amíg a leány tűzi a kalapjára a rózsabingós bokrétát, addig átöleli a derekát. Ha a leány elkészült, felteszi a legény fejére a kalapot. Ekkor a legény a zenekar felé fordul és így szól:

Legény: Zene állj! Az én nótámat!

Zenekar: silladri, csárdás.

A szerelmes pár, míg a zene szól, addig a zenekar előtt táncol.

A csárdás utolsó versszakának vége felé kolompszó hallatszik ki a színpad mögül. A kolompszóra a zene leáll.

A színpad közepére sétál a bíró a feleségével és így szól.

Bíró: Fiaim! Éjfél van, kezdődik a nagyböjt, nagyböjtben nem illik táncolni, menjünk szépen haza!

A bíró bejelentése után a párok egymásba karolnak, és a színpad jobb oldala fele szép csendben kivonulnak.

Függöny behúzva!

6. Tavaszi népszokás: a) *Móduvázás*

Szereplők:

- Kisbíró
- Özvegyasszony + fia
- 2 legény
- 3 leány
- Nős férfi + fiacskája
- Fogadó férfi

Kellékek:

- Dob
- Szótt rongyszőnyegek
- Forhantos szoknyák
- Fehér gyolcs gatyák
- Zenekar
- Kolomp
- Fekete ünneplős ruha
- Gyertya

A színpadon félhomály. A színpad jobb oldaláról megjelenik a kisbíró, hangos dobolással.

Kisbíró: dobszó

A színpadi fény egyre jobban világosodik. A színpad minden oldaláról szép lassan megjelennek a falu lakosai (férfiak, nők, gyerekek). Az ötödik dobszó után a kisbíró elmondja a kihirdetésre felírt szövegét.

Kisbíró: Közhírré tétetik!

Az andrásfalvi bíró értesíti a falu lakosságát, hogy a Mihelesi bojár céklakapásokat keres. Az előleget a községházán minnyá fel lehet venni.

Reggelire csésze túró és málé, vacsorára faszujka leves. Vasárnapon hús es jár.

A nagyobbacska gyermekeket es el lehet hozni egy-egy sorra. Minden ünnep megtartatik.

Tavasztól őszig dógot ad!

Dobszó.

A kisbíró a dobszóra kivonul, a falu lakosai megszólalnak: özvegyasszony mondja a fiának. Majd átöleli a fiút, és szomorúan összebújnak.

Özvegyasszony: Gyere fiam menjünk, mert nekünk nincs aki a betevő falatra valót megkeresné.

A következő, aki megszólal egy fiatal legény, aki hívja a barátját.

Legény: Gyere Jóska, menjünk mü es, hogy legalább a nősülésre valót essze tudjuk szedni!

Egy családapa is megszólal: A felesége felé fordul, és a fiának meg átfoja a vállát.

Családapa: Asszony, te itthon maradsz a leánykával, én a gyermekvel elmegyek, mert erőst kell nekünk es a pénz.

Három leány is összekapaszkodik, és a legidősebb így szól:

Leány: Gyertek leányok, mennyünk mi es, hogy a hazai ládát meg tudjuk tölteni.

2. leány válasza: Jól van menjünk.

A színpadról levonulnak a falu lakói, akik Móduvába mennek, énekszóval elindulnak és tesznek egy kört a színpadon.

Közös ének:

Édesanyám, édes teje,
Be keserű már kenyere,
Keserű es, savanyú es,
De még néha panaszos es.
Úgy elmenyek meglátjátok,
Soha hírem sem halljátok,
Sem híremet, sem nevemet
Felejtsetek el engemet.

A dal végére elhelyezkednek a színpad első részén.

A legények és a nők külön-külön félkörben leülnek, lefekszenek a színpadra. Megbeszélik, hogy hogy telt a munkanap.

Özvegyasszony: Leánykáim, erőst elfáradtatok-e?

Leány válasza: Én el biza, sokat dógoztunk.

A nők beszélgetése közben megszólal egy verbunk a doromb hangján.

Zenekar: dorombon verbunk.

A legények felpattannak, és táncolni kezdenek. Az egyik leány odakiált a legényeknek.

Leány: Nektek még van kedvetek táncolni!

3-4 dallam után a zene elhallgat, a férfiak lefekszenek a színpadra és alvást imitálnak. Az özvegyasszony a leányok fele fordul, és így szól.

Özvegyasszony: Halljátok-e leányok, énekeljete csak egyet.

Leányok: Jól van, nem bánjuk.

Móduvának nagy a szélye,
Istenem végy ki belőle,
Met ha ki nem vész belőle,
Megszakad a szüvem benne.
Indulj útnak, borulj búnak,
Ne hidj babám minden szónak.
Jaj, met akik neked szólnak,
Tudd meg nem mind jódra vannak.

Az ének alatti színpad szép lassan besötétedik, és mindenki alvást imitál. A csendet kolompszó szakítja meg, és megjelenik a színpadon a bojár embere. Elmondja a szövegét, és kolompszóra kivonul a színpad függönye mögé.

Bojár embere:

Keljetek fel emberek,
Ma román innap van,
Senkinek sem kell dógozni!

A zenekar rögtön szírbát kezd játszani.

Zenekar: szírba.

Az emberek szép lassan fölállnak, kört alakítanak a színpad közepén, és szírbát táncolnak. 3-4 dallam után szétválik a kör, és egy legény vezetésével letáncolnak a színpad bal oldala fele. Jobb oldalról egy falubeli ember jön be a színpadra, így kiált.

Falubeli látogató: Emberek, Emberek, Jóska bá! Jöjjenek gyorsan, úgy hallottam, hogy ma érkeznek haza Móduvából a répakapálók. Ennek az ünnepére rendezzünk egy Csiszlabált.

A színpad megtelik a falu lakóival, mindenki a beszélő férfira figyel.

A szöveg végeztével a zenekar zenélni kezd.

Zenekar: silladri

Mindenki táncra perdül. Közben a függöny mögött a Móduvások leveszik a hétköznapi ruhájukat és ünneplő viseletet öltenek magukra. Ha az átöltözéssel elkészültek, a függöny mögül felcsendül az énekük. A színpad bal oldaláról énekelve besétálnak és félprofilba megállnak a színpad felénél. A színpadon mulatozó falu népe az ének hallatára leáll a tánccal, a zenekar is lehúzza a vonót. Elhelyezkednek úgy a színpadon, hogy az előtérben a hazaérkezők és a fogadó férfi álljon.

Közös ének:

Elveszett a lovam,
Cítrófa erdőben,
Elszakadt a ráncos csizmám
a nagy keresésben.

Ne keresd a lovam,
Mert meg vagyon fogva,
Túl a Tiszán, betyároknál
szól a csengő rajta.

Üsmerem a lovam
Csengő szólásáról,
Üsmerem a kisangyalom
Karcú derekáról.

Fogadó férfi: Ugyan biza, hogy vagytok. Mind megérkeztetek-e?

Özvegyasszony: Mi jól vagyunk, de szegény Istán bá nem bírta a nehéz dógot, s odamaradott.

A leányok közül az egyik fekete ünneplőbe öldözve jön be a színpadra, gyertyával a kezében, és a színpad jobb sarkának a szélében megáll. Mikor az özvegyasszony bejelenti, hogy Istán bá meghalt, minden legény leveszi a kalapját.

A fekete ruhás leány megemlékezésésként meggyújtja a gyertyát és énekel egyet.

Leány éneke:

Sír az egyik szemem,
Sírjon a másik es,
II: Sírjon mind a kettő,
Mind a záporeső :II
Mind a záporeső,

Mind a sebes szellő.

Szomorú fűzfának 33 ága,
Arra reászállott 33 páva.
Ki zödbe, ki kékbe,
Ki tiszta fehérbe,
Csak az én édesem
Tiszta feketébe,
Csak az én édesem
Födik feketébe.

Az ének befejeztével a fekete ruhás leány szép lassan kisétál a színpad jobb oldala fele. A férfiak fejükre teszik a kalapot.

Fogadó férfi: Istán bán már nem tudunk segíteni, én azt mondom, hogy élő az élővel, holt a holtal, folytatódjon a csiszlábál!

Zenekar: silladri, csárdás

A zene hallatára ismét táncra perdülnek a táncosok. A műsor úgy ér véget, hogy tánc közben behúzzák a függönyt.

b) Nagyszombati határkerülés

Szereplők:

- Sereghajtók, 2 fő
- Pap
- Ítélobbíró
- Király (falu legidősebb embere)

Kellékek:

- Ostor
- Imakönyv
- Zöldág
- Lámpa

Színpad kép:

A színpad sötét, kihúzott függöny. A színpad jobb oldalán elől térdén ül egy leány, fehér ruhába öltözve, és furulyával kísérve éneklő a tavaszköszöntőt. Ez ének alatt egy fénycsóva világítja meg csak a leányt.

Zene: furulya.

Leány éneke:

Tavaszz, tavasz, gyenge tavasz,

Tavaszz, tavasz, gyenge tavasz

II: Ki füvet, fát megújítasz :II

II: Csak a hóttak attól hallják :II

II: Ha nekünk es tavaszunk jó :II

II: Kicsiny bárány böngéséről :II

II: Egy tilinkó szólásáról :II

Az ének és a furulyaszó végén a színpad jobb oldaláról bejön, a közepén megáll a szervező, és ostorával csattogtat. Ez idő alatt az énekes leány lesétál a színpadról. Közben a színpad kivilágosodik. Az ostor hangjára színpad minden oldaláról férfiak jönnek be, és szétszórta helyezkednek el. Mindenki tekintete a szervezőn. (Az ostort a kezébe, vagy a nyakába helyezi el.)

Szervező: Ostort csattogtatja a színpadon.

Szervező: (papírról olvassa)

Amint látom, nagyszombat estéjén nagyjából összegyűltünk a határkerülésre. A következőket adnám hírül kenteknek. Istenben boldogult Fábíán Istán bá templomatya helyett Sebestyén Jánost választanánk. A mai határkerülés vezetőinek az alábbiakat javasoljuk:

Királynak: Fábíán Ferenc

Papnak: Bálint János

Sereghajtónak: Csiszér Lajos, Sebestyén Lajos

Ítélobbíró: Palkó Antal

Határt kerülünk, búzát szentelünk, királyt emelünk. Adj uram áldást, bort, búzát, törökbúzát.

A vezetők felsorolásakor ki meghallja a nevét a kalapját meg kell emelje, és meghajoljon (ezzel a bizalmat is megköszöni).

Mindenki a király felé emeli a tekintetét, míg ő beszél.

Király: tilos a káromkodás, harag, dulakodás, illetlenkedés. Megszólítás: Bátyámuram! Ösémuram! Indulhatunk a határkerülésre!

Az engedélyadás után egy kört tesznek, menetirányba a színpadon, énekszóval.

Ének:

Elveszett a lovam
Citromfa erdőben,
Elszakadt a ráncos csizmám
A nagy keresésbe.

Ne keresd a lovam,
Mert meg vagyon fogva,
Túl a Tiszán, betyároknál
Szól a csengő rajta.

A körmenet elején mentek a legények, akik a lámpát viszik a kezükben. A menet élén ment a pap, mert ő vezette az éneket, irány, sereghajtók, ítélobírók + a falu férfi népsége.

A második versszak végén a színpad jobb sarkából egy suhanc legény a lámpával világít és így szól, majd közben egy pontra mutat.

Lámpás-legény: Erre-erre, itt a határkomp.

Mindenki odamegy, és nézik hogy hova mutat. Az ítélobíró így szól:

Ítélobíró: Nem itt a határ, hanem itt van e! Ezért büntessétek meg.

Király: Mi legyen a büntetése?

Ítélobíró: A büntetésül az legyen, hogy háromszor az ülepét verjük a határvonalba, hogy soha ne felejtse el ezt a helyet.

Három falubeli legény fölkapja a lámpás legényt. Egy a hóna alatt, és egy-egy a lábánál fogva emelgeti, és veri a fenekét a színpadhoz.

Sereghajtó: Most aztán megjegyzed egy életre, hogy hol a határ.

Miután elverték a fenekét, szépen a háttérbe somfordál.

A színpad jobb oldalán menetirányba fordulnak és ismét tesznek énekszóra egy félkört.

Ének: Folytatódik az Üsmerem a lovam

Csengő szólásáról,
Üsmerem a kisangyalom,
Karcsú derekáról.

A pap a színpad közepén áll meg. Kinyitja az imakönyvét, és fölolvassa az imát. Ez idő alatt mindenki leveszi a kalapját és a szívéhez emeli.

Pap: Ó Uram! Áldd meg határainkat, erdeinket, szőlőhegyeinket, kertjeinket. Távoztasd el mezőinkről jégesőt, sáskát, árvizet, falunktól tüzet, pestist! Adj bő esztendőt! Ó Uram! Adj jó előljárókat! Küldd el hozzánk az igazságot! Adj bort, búzát, békességet, a hazába csendességet! Ámen.

Közösen: Ámen.

A pap becsukja az imakönyvet, mindenki a fejére teszi a kalapját, majd a király felé fordulnak, aki a színpad bal oldalán áll legelöl.

Király: Engedélyt adok a legényeknek a zöldág vágásához.

A színpad jobb oldalánál kísétnak a férfiak, a bal oldalon ez idő alatt bejön a család (apa, anya, leányuk) és megállnak félprofilba. Jobb oldalról bejön két legény egy zöldággal. A háziak elé állnak. Az egyik legény leteszi a zöldágot a színpad bal oldalára, majd visszaáll a helyére és elmondják a verset.

Legények: Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!

Gazda: Mindörökké Ámen fiaim!

2. legény: Most mi épen az aranytenger mellől jöttünk, annak folyamából aranycseppet vettünk. Amely virágszálat ebből megöntözzük, nem hervad el soha, arról kezeskedünk. Engedjék el a leányukat a húsvéti táncba!

Gazda: Elengedjük!

Gazdaasszony: Elvárjuk, hogy viselkedjetez rendesen!

A vers alatt a színpad jobb oldalára bejön 3-4 családos ember a húsvéti kosárral. Istentiszteletet imitálva letérdelnek, kalapjukat leveszik, keresztet vetnek. Majd egy pár másodperc múlva kísétnak.

Zene: silladri + csárdás.

A zöldágot tűző legény megfogja a leány kezét és a színpad közepére vezeti, közben a színpadra besétnak a táncos párok és kezdődik a mulatozás. A műsor függönybehúzással ér véget.

7. Őszi népszokás

a.) Legényavatás

Szereplők:

- 4 pár táncos
- Egy avatandó legény
- Egy énekes leány
- Zenekar

Kellékek:

- Kalap
- Szalag

Világos a színpad. Zenekar a helyén. Négy legény határozott lépésekkel a zenekar elé vonul. A legények vezetője (a legjobb táncos) egy kalapot tesz a nagybögőre, majd hármat tapsol és indítja a zenét.

Legény: Zenét.

Hangszeres bukovinai zene.

Zenekar: verbunk.

A legények verbunkoznak, majd a színpad hátsó részére beoson egy legényke és ügyetlenül utánozza a legényeket. Úgy belemerül a táncba, hogy szép lassan odasodródik a többiekhez. A legények amint észreveszik az ügyetlen fiút, a hozzá legközelebb álló félrelöki. Ez háromszor megtörténik. Majd a legények vezetője leállítja a zenét.

Legény: Zene állj!

A színpad közepére fölrajzol krétával egy 50 cm x 50 cm négyzetet. Ez annak a jele, hogy a legénykének be kell bizonyítania, hogy ekkora helyen is tud verbunkozni. Ha sikerül neki, akkor kalapot tesznek a fejére. A vezető legény ismét a zenekarhoz fordul, és indítja a zenét.

Legény: Frissebbet!

Zenekar: Verbunk, gyorsabb, tempósabb.

A négy legény félkörben áll a színpadon, és nézik az avatandó legény táncát.

Ha bebizonyított és a legények úgy látták, hogy beállhat a legényke a soraikba, a zenét leállította a vezető legény.

Legény: Zene állj!

Leveszi a bögőről a kalapot és a legény fejére húzza, majd füttyszóra indul a zene.

Zenekar: Verbunk.

A színpad jobb oldaláról besétál négy leány a táncoló legények mögé, meglesik a legényeket, majd karikázni kezdenek. 5-6 kör után szétválnak, és egyet jobbra, kettőt balra haladó lépéssel elindulnak a kiválasztott legény fele, csujogatva.

Leányok:

Ez a legény olyan mulya,

Azt se tudja hova dugja.

Hujujujujuju

A legény megfordul, félszlégen és a leányok felé indul csujogatas közben.

Legény:

Kicsi róka, kicsi nyúl,

Még a pap is odanyúl.

A leányok eközben hátrafelé lépnek, a csujogatas befejezésekor karikába fordulnak és karikáznak.

A színpadról kintről énekszó halaltszik. Az ének felcsendülésekor a karikázó leányok lassan átterelik a legényeket a színpad bal oldalára és félkörben megállnak. Mikor az énekes leány láthatóvá válik a színpadon, addigra a zene is leáll.

Leány éneke:

II: Fáj a szívem nekem belől,

Bent bú szorítja két felől :II

II: Fáj a szívem bánatjában,

Mert nem járhat szabadjára. :II

II: Mondd meg babám az anyádnak,

II: Ne átkozzon fünek, fának :II

II: Mert az átok fejet keres,

Az tudja meg kit érdemes: II

A dal második versszakánál az avatott legény elindul a leány irányába. A színpad közepén mindketten megállnak, és nézik egymást. A legény a mellény zsebéből elővesz egy színes szalagot, és amikor a leány befejezi az éneket, a hajába köti, majd így szól a zenészekhez.

Legény: Az én nótámat!

Zenekar: csárdás, 3 versszak.

A legény megpördíti a leányt, és táncolni kezdenek. Szép lassan csatlakozik a többi táncos is, megfelelőképpen elhelyezkedve a színpadon.

3 versszak után a zenekar leáll, és úgy fejeződik be, hogy a legények maguk fele fordítják a leányokat, átölelik a derekukat és egy picit megemelik őket a föld fölött.

b.) Regutázás

Szereplők:

- 8-10 táncos pár
- Zenekar

Kellékek:

- Minden leánynál rózsabingós bokréta.

A függöny kihúzásakor már fenn állnak a leányok a színpadon és énekelnek.

Leányok éneke:

Kisütött a nap a síkra,
Minden ember ablakába.
Jaj istenem mi az oka,
Az enyévre nem süt soha.

Nem megmondtam bús gerlice,
Fészket ne rakj útszélire,
Mert az úton sokan járnak,
A fészkekre rátalálnak.

A második versszaknál szép lassan haladnak a színpad közepe fele. A dal végére két kört alakítanak, és az újabb dalra egyik kör pörög, a másik a silladri lépéseivel halad (kettőt jobbra, egyet balra).

Templom kerítésben folyó patakocska,
Annak közepébe rozmaring bokréta,
Öntözzétek lányok, hogy el ne hervadjon,
Szeretők szíve el ne szomorodjon.

Egy fehér legényke hozzám akart járni,
Egy piros kendőért vélem akart hálni,
Se ne jöjj, se ne járj vélem ugyan se hálj,
Míg a templom földjén két térdedre nem állsz.

A színpadon kintről hallatszik a legények éneke. A leányok abbahagyják a karikázót, majd egy leány elkiáltja magát:

Leány: Jaj, jönnek a legények.

A legények kettesével, hármasával, összekapaszkodva, énekszóval bevonulnak.

Legények éneke:

Ha a bíró jó lett volna,
Katona se lettem vóna.
De a bíró rossz ember vót,
Katonának besorozott.

Katona az én életem,
Jobb vállamon a fegyverem.
Mikor én azt megcsörgetem,
Sirat engem a kedvesem.

Csernavici keskeny palló,
Ott vetett le engem a ló,
Ha még egyszer levet a ló,
Bakkancsosnak se leszek jó.

Az ének befejezéséig elhelyezkednek a színpadon és füttyszóra kezdődik a legények tánca, a verbunk.

Zenekar: Verbunk.

Míg a legények verbunkoznak, a leányok mögöttük állnak félkörben, és csujogatnak.

Leányok csujogatása:

Forgasd meg a lánykát,
Ad az anyja pálinkát.
Ez a kicsi szegelet,
Megér három ezeret.

A négy strófa után a zenekar leáll, majd a leányok énekelni kezdenek. Az énekszó alatt a mellényükről leszedik a rátűzött rózsát és elindulnak a párjuk felé, és kitűzik az ő mellükre a virágot.

Leányok éneke:

Ki az ő édesét igazán szereti,
Árvíz olyan nincsen,
Hogy fel nem keresi.

Mert én édesemet igazán szeretem,
Árvíz olyan nem vót, hogy fel ne keressem.

Kerülj szüvem kerülj,
Kertek alján kerülj, ott e csak úgy kerülj,
Búval el ne merülj.

Piros pünkösöd napján, hajnalban születtem,
Ki akkor születik, szerencséje nincsen.

Míg az ének tart, addig a legények egy picit ölelgetik a leányokat, majd a dal befejeztekor a zenekar silladrit és csárdást húz. A táncba szép folyamatosan kezdenek belépni a párok.

Zenekar: 3 versszak silladri, 4 versszak csárdás.

A csárdás végeztével a zenekar leáll, és egy közös ének, búcsúzkodás következik. A párok szép lassan a színpad jobb oldala fele fordulnak.

Legények, leányok éneke:

Lefelé folyik a Tisza,
Nem es folyik többet vissza.
Elment az én rózsám sírva,
Nem es jött az többet vissza.

Elvitte a víz a pallót,
Nem az a szeretőm, ki volt,
Visszahozta a víz a pallót,
Az lett a szeretőm, ki vót.

A leányok egy helyben maradnak, a legények szép lassan elengedik a leányok kezét, derekát, majd kimennek a színpadról.

Az ének befejeztével a függöny összecsukódik.

8. Az év bármely évszakában zajló népszokások:

a.) Lakodalmas

Szereplők:

- Menyasszony
- Vőlegény
- Apa
- Anya
- Gazda, a hívogató
- Ruvapácás

Kellékek:

- Ruvapáca: kb. 2 m-es rúd, több színes kendő rákötve
- Gyöngyös párta, menyecske kendő, dísz a kalapba = bokréta
- 2 db gyertya

Színpadkép: Függyöny kihúzza, színpad üres. Felcsendül a harangszó. A színpad minden oldaláról besétálnak a férfiak, nők, gyerekek.

A napos gazda és a ruvapácás a színpad közepén állnak, jobbra, félprofilba. A ruvapácás kezében a ruvapáca, a gazda kívülről mondja a szöveget.

Napos gazda:

Amint hallották a misén, a pap harmadik kihirdetése volt: Fábrián Jánosnak és Palkó Annának. Münkét Fábrián János és felesége küldött. Fiuk, János esküvője szerdán 11 órakor lesz megtartva. Szomszédokat, testvéreket, első- és második unokatestvéreket és komáikat tisztelettel elvárják. Azon felül kíván Istentől sok szerencsét a családnak. Dicsértessék a Jézus Krisztus, Isten áldja meg.

A hívogató befejeztével mindenki lesétál a színpad jobb oldala fele. A színpad bal oldalán marad a keresztapa és a keresztanya. A napos gazda és a ruvapácás feljük fordul és így szól:

Napos gazda:

A keresztapát, s keresztanyát tisztelettel meghívja egyben tanúként es.

Keresztapa: Isten fizesse, hogy megtisztelték házunkat és szüvesen elmenyünk.

A keresztszülők felkérése után mind a négyen lesétálnak a színpad bal oldalánál. Jobb oldalról énekelve sétálnak be. Elsőként a menyasszony, mindkét oldalán egy-egy leány. Utána jön az édesanya, majd a barátnők és a közelebbi rokon asszonyok.

Ének:

Ez a kislány megunta a leányságát,
Elcserélte szép piros pántikáját.
Elcserélte szép piros pántikáját,
Kontyba kötötte diószínű göndör haját.

A menyasszony megáll a színpad közepén. A leányok és az asszonyok mögötte félkörben. A színpad bal oldalán áll félprofilban az anya és az apa.

Engem anyám addig nem kezd el siratni,
Míg a ládámat nem kezdem pakolni.
Sírjál anyám, sirathatsz már engemet,
Férjhez adtál, de nem tudtad, hogy kihez.

Menyasszony énekel.

Menyasszony éneke:

Megbocsásson édesanyám,
Többet gondja nem lesz reám,
Lészen már az uramnak,
Kit választottam magamnak.
Gyöngyös pártám elhullatom,
Harmad napra megsiratom,
Ruvát teszek a fejemre,
Bánat borul a szívemre.

Zene: hegedűn.

A hegedűszo alatt a két leány fölteszi a menyasszony fejére a gyöngyös pártát, majd az apa elé viszik, hogy elbúcsúzzon. Az apa a menyasszony válla fölé emeli a két kezét, és így adja az áldást. Az anya magához öleli a menyasszonyt és két puszit ad neki. Ezután a két barátnő beáll a nők közé a félkörbe, majd a menyasszony elsétál előttük és mindenkinek megsimogatja a kezét. Visszaérve a színpad közepére közösen énekelnek, majd egyenként a menyasszonyt megtáncoltatják. Folyamatos tánc a három versszak alatt.

Ének:

Andrásfalvi templomban,
Muzsika szól hangosan.
Kilenc ajtó, kilenc zár,
Kicsi rózsám ki ne zárj.

Ha kizársz es bocsáss bé,
Lajbid alá gombolj bé,
A lajbimat gombolom,
Szeretőmre gondolok.

Kicsi utca, kicsi ház,
Kicsi rózsám, mit csinálsz,
II: Csinosítom magamat,
Várom a galambomat :II

A harmadik versszaknál a vőlegény, koszorúslány és a legények besétálnak. A koszorúslány bal alkarjára van terítve a menyecske kendő. Jobb karjával a vőlegénybe karol. A színpad közepén megállnak félprofilba a legények, mögötte szétszórta.
Az ének befejeztével a menyasszony megáll a vőlegénnyel szemben. A vőlegény leveszi a koszorúslány karjáról a kendőt, és áthelyezi a menyasszony jobb alkarjára. A menyasszony bal kézzel elveszi egy leánytól a felé nyújtott bokrétás kalapot, és a vőlegény fejére teszi. Majd az ifjú pár megfogja egymás kezét, a nézőtérrel szembe fordulnak és fél térdre ereszkednek. Közben két leány gyertyát gyújt, és egyik a vőlegény, a másik a menyasszony mellé áll. A színpadon mindenki leemeli és szívére helyezi a kalapját e pár másodpercre. Mikor felállnak féltérdről a vőlegény elkiáltja magát:

Vőlegény: Az én nótámat!

Zenekar: Verbunk.

A színpad elején a férfiak verbunkoznak, a vőlegény középen táncol. A két leány, aki a gyertyát fogta, belekarol a menyasszonyba, és a színpad hátsó felébe vezetik. Ott leveszik a fejdíszét, és kendővel bekontyolják. A színpad közepére tesznek három széket. A menyasszony és még két leány leül rá, majd lepedővel betakarják úgy, hogy ne látszódjanak ki sehol. A verbunk végén az asszonyok énekelni kezdenek, majd a férfiak is bekapcsolódnak, közben a színpadon félkörbe állnak a székek két oldalán.

Ének:

Mikor menyecskét csinálnak a lányból,
Magas kontyot csavarnak a hajából.
Magas kontyát ihajla, jaj be sokan megnézik,
Jámbor urát a leányok irigylik.

Egy asszony a vőlegény felé fordul és így szól:

Asszony: Lássuk csak a vőlegény megismeri-e a feleségét?

Vőlegény: Biztos, hogy föl ismerem, még béhunyt szemmel es a formáját.

A vőlegény odamegy a letakart leányokhoz, végig tapogatja őket, majd a menyasszony a cipőjével jelt ad. Így a vőlegény felemeli a lepedőt és előugrik a menyasszony.

Két asszony elkiáltja ekkor magát.

Két asszony: Éljen az ifjú pár!

Közösen: Éljen! Éljen! Éljen!

A vőlegényt és a menyasszonyt is elkapják a karjuknál fogva és a 3 éljenre földobják.

A befejező tánc a vornyik. Ez egy vonatos tánc.

Zene: silladri, csárdás.

b.) Keresztelős

Szereplők:

- Anya, Apa
- Gyermekágyas anya, férj
- Radinás asszonyok 3-4 fő
- Keresztanya

Kellékek:

- Bölcső
- Pókált baba
- Radinás kosarak
- Pohár víz, faszén, gyertya
- Kolozsna
- Asztal, fehér terítő.

Színpadkép: A színpad bal oldalán, félslégen ül egy széken a gyermekágyas anya, előtte a bölcső, benne a pókált baba és énekel.

Mögöttük áll egy asztal, fehér abrosszal leterítve, és az asztal másik végén ül az édesanya, varrogat, közben nézi a leányát és az unokáját.

Gyermekágyas anya éneke:

Megérett a búza,
Mert sok szél találta,
Meghasad a szívem,
Mert sok bú rongálja.
Akit a bú rongál fiatal korában,
Az ne várjon sok jót éltinek napjában.

Gyászba borult az ég,
S az üdő változik,
Csak a bú sokasul,
S az öröm távozik.
Vesztet ígér nekem
Az élet mindenben,
Mert gyötrelmet érzek
Halálig szívemben.

Az énekszó alatt a gyermekágyas anya ringatja a bölcsőt, közbe-közbe simogatja a baba arcát.
Az ének befejeztével kiveszi a bölcsőből a babát, és altatót mondogat.

Gyermekágyas anya:

E, e, e, elaltatja Jézuska,
Felébreszti Máriacska,
Bebej szívem, bebej
Bebej, anyámé bebej. E, e, e, e.

A színpad jobb felső sarkáról besétálnak a radinás asszonyok. Az anya azonnal föláll, a radinás asszonyok fele tesz 3-4 lépést, és fogadja őket.

Radinás asszonyok: Isten áldja meg kenteket!

Anya: Isten hozta kenteket. Kerüljenek csak beljebb, üljenek le! Nézd csak leánykám, megjöttök felszegről a radinás asszonyok!

Gyermekágyas anya: Isten hozta kenteket.

Az asszonyok egymás után előrelépnek egyet, és a gyermekágyas anya felé emelik a radinás kosarakat, majd a szöveg végén az anyának átadják a radinás kosarakat. Ő az asztalra teszi, majd mindenki visszaáll a helyére.

I. Asszony: Nezd csak leánykám, hoztam neked sülttyúkot, meg kalácsot.

II. Asszony: Én meg finom mézes pálinkát, meg kalácsot, egyél, igyál sokat, hogy sok tejed legyen.

III. Asszony: Nezd csak én es hoztam egy üveg bort, sülttyúkot, jó meleg fontkalácsot. Egyél sokat, hogy a tejed el ne apadjon.

I. asszony előrelép.

I. asszony: Mondd csak leánykám, hogy van a kicsibuba?

Az anya tartja a bubát a kezében, és szomorúan válaszol.

Gyermekágyas anya: Jaj ez a bubacska nem jól van, három napja bé nem áll a szája, csak sír és sír.

Az anya odalép az asszonyok közé.

Anya: Jaj, asszonyok nézzék csak meg mü lölhette ezt a kicsikét.

II. asszony: Érmecskét tettek-e a kezére?

Az I. asszony közel lép a bubához, ránéz és így szól:

I. asszony: Asszonyok, ez a kicsibuba meg van igazve.

Anya: Ennek a kicsikének akkor vizet kell vetni. Ki tud vizet vetni?

II. asszony: Én tudok, csak hozzatok egy szentelt gyertyát, faszenet és egy pohár vizet. Meglátjátok, vízvetés után rögtön jobban lesz.

Gyermekágyas anya: Jaj, nem bánom akármit csinálnak velem, csak gyógyuljon meg, és legyen egészsége.

Az I. asszony kiveszi a babát az anya kezéből és a színpad közepére áll vele. Az anya hozza a szentelt gyertyát, a gyermekágyas anya kezébe adja, és meggyújtja. A gyermekágyas anya a baba fejéhez áll vele.

A III. asszony elveszi az asztalról a pohár vizet, és a 3 db faszenet, és odaviszi a II. asszonyhoz.

A felállás:

II. asszony a pohár vízbe beledobja az első faszenet, belemártja hüvelykujját, keresztet vet a baba homlokára és elmondja az imát. Az ima befejeztével 3-at köp a babára.

II. asszony:

Kék szem, zöld szem, fekete szem, mázas szem,

Mindenféle rossz emberszem megnézte,

Szű megszerette.

A szetlélek Úristen, és a boldogságos

Szűz Mária hozza el és vigasztalja meg

ezt a kicsi gyermeket. Tű, tű, tű.

Ezt az imát, keresztvetést és a köpést még kétszer megismétli.

A harmadik ima után odahajol a baba fölé és így szól a III. asszony.

III. Asszony: Nezzék csak asszonyok, mintha egy kicsit mán jobban is lenne a bubacska.

Az anya is a baba felé tesz egy lépést, fölé hajol, megnézi.

Anya: Tényleg mán nem is olyan kék a szája.

A gyermekágyas anya elfújja a gyertyát.

I. asszony: Asszonyok, ezt a bubacskát meg kell keresztelni, mert a keresztetlen gyermeket a rosszlélek kerülgeti. Én most elmenyek, keretek keresztszülőket, és megkereszteltetem. Én pogányt viszek, s majd keresztényt hoznak.

Az I. asszony a babával a színpad jobb oldala felé vonul, és a függönyön kívül átnyújtja a keresztanyának a babát. Közben a színpadon a gyermekágyas anya visszaül a bölcső mögé. Az anya és a két asszony leteszik az asztalra a faszenet, poharat, gyertyát.

A színpad jobb oldaláról érkeznek is a keresztszülők (leányok, legények és az I. asszony). A keresztanya jön elől, a baba a kezében, és a kolozsna. Mögötte áll a négy-öt kolozsmás leány is, majd a leányok mögött elszórtan állnak föl a legények.

Keresztanya: Pogányt vittek, keresztényt hoztam. Az Isten tartsa meg, hogy meghívott komának, ha majd nekem es lesz, én es visszahívom.

A keresztanya elmondja a szövegét, majd odaviszi és átadja a bubát és a kolozsnát a gyermekágyas anyának. Sorra követik őt a leányok. A szöveg után a kolozsnát mindenki átnyújtja.

I. leány: Ebből a gyócsból varrjanak a gyermekecskének egy ingecskét.

Gyermekágyas anya: Isten fizesse.

II. leány: Isten tartsa meg, hogy meghívott komának.

Gyermekágyas anya: Isten fizesse.

III. leány: Ebből a gyócsból varrjanak egy gagyacskát.

Gyermekágyas anya: Isten fizesse.

IV. leány: Isten tartsa meg, hogy meghívott komának, majd ha nekem es lesz, en es visszahívom.

Gyermekágyas anya: Isten fizesse.

Az utolsó leány szövege után a színpad közepére áll egy legény, és így szól:

Legény: Én azt kívánom, hogy ez a kicsi gyermek 20 esztendő múlva ugynaitt, ugyanezt a táncot járja velünk együtt. Zenét!

Zenekar: sailladri + csárdás.

A legények és a leányok táncra perdülnek. Az anya átveszi a bubacskát a gyermekágyas anyától, hogy ő is beállhasson a táncba. A három asszony karikába áll, és úgy táncol. A műsor úgy ér véget, hogy a függönyt szép lassan behúzzák.

ADATKÖZLŐK

László László (1918): hegedűs, a népművészet mester
Nyisztor Bertalanné sz. János Rozália (1897-1991): énekes, a népművészet mestere
Sebestyén Ferenc (1902-2001): táncos, a népművészet mestere
Darabos Ambrus: táncos, a népművészet mestere
Drávai Pál (1922-1980): táncos, a népművészet mestere
László Tádiuszné sz. Katona Erzsébet (1918-1998): énekes, táncos
Fábián Ferenc (1922): bötlehemezés
Sebestyén Ferencné sz. Csiszér Borbála: énekes, táncos
Sebestyén Andrásné sz. Erős Éva: Énekes, táncos
Szűcs Jánosné sz. Jakab Borbála (1936-1994): énekes, táncos
Fábián Péterné sz. Erős Mária (1920)
Palkó Miklósné sz. Dobondi Erzsébet (1920-1987)
Fábián Ferencné sz. Palkó Teréz (1929)

Izmény, 2001

JEGYZETEK

- 1 Ortutay Gyula 1974. 51.
- 2 Albert Gábor: Emelt Fővel, Szépirodalmi Kv. K. Budapest, 1983/254.
- 3 Sebestyén Ádám: A bukovinai székelység tegnap és ma, 1989. Szekszárd 5.
- 4 Földi István: Mádéfalvától a Dunántúlig, 1987. Szekszárd, 29.
- 5 Földi István: Mádéfalvától a Dunántúlig, 1987. Szekszárd, 30.
- 6 Fábrián Ferenc: Adatközlő
- 7 Forrás 1981. ápr. XIII. évfolyam Maróz László: Hazatérés, 49.
- 8 Földi István: Mádéfalvától a Dunántúlig, 1987. Szekszárd, 35.
- 9 Forrás 1981. ápr. XIII. évfolyam Maróz László: Hazatérés, 51–53.
- 10 Forrás 1981. ápr. XIII. évfolyam Maróz László: Hazatérés, 51–53.
- 11 Palkó Ambrusné sz. Csák Ágnes: Adatközlő